

[s. 77]

Wiesław Wróbel

Dzieje kościoła parafialnego w Kalinówce Kościelnej do końca XVI w.

Fundatorem i pierwszym benefaktorem kościoła parafialnego w Kalinówce był Mikołaj II Radziwiłł, wojewoda wileński i kanclerz litewski, przedstawiciel jednego z najbardziej wpływowych rodów Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV i XVI w.

Urodził się on około 1470 r., jako najstarszy syn Mikołaja I Radziwiłła i jego pierwszej żony, Zofii z Moniwidów¹. Początki kariery politycznej Mikołaja II związane były niewątpliwie z pozycją wypracowaną przez ojca, który pod koniec XV w. pełnił z nadania Kazimierza Jagiellończyka urzędy wojewody wileńskiego i kanclerza². W 1486 r. Mikołaj I Radziwiłł sprawował funkcję kasztelana trockiego i namiestnika nowogrodzkiego, zaś w 1488 r. po raz pierwszy wzmiankowany był jako namiestnik bielski³. Najprawdopodobniej po postąpieniu na województwo wileńskie i kanclerstwo litewskie, ojciec Mikołaja musiał zrezygnować z pełnienia funkcji namiestnika bielskiego, którą scedował na syna. Na tym stanowisku Mikołaj II Radziwiłł po raz pierwszy był wymieniany w 1493 r. i dobrami gospodarskimi w ziemi bielskiej zarządzał do 1505 r. W tym roku zrzekł się namiestnictwa, ponieważ za wstawiennictwem Michała Lwowicza Glińskiego⁴ otrzymał [s. 78] województwo trockie, odebrane Janowi Zabrzezińskiemu przez króla Aleksandra⁵. Z kolei w czerwcu 1510 r. Mikołaj II Radziwiłł otrzymał schedę po zmarłym ojcu, przejmując nie tylko znacznej wielkości majątki,

¹ G. Błaszczuk, *Radziwiłł Mikołaj h. Trąby (ok. 1470-1521)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 30, 1987, s. 316.

² J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795*, Kraków 1885, s. 62; *Urzednicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994, nr 212, s. 52. Szerzej o postaci Mikołaja I Radziwiłła: K. Pietkiewicz, *Radziwiłł (Radziwiłłowicz) Mikołaj h. Trąby (zm. 1509)*, PSB XXX, 1987, s. 315-316.

³ Jako namiestnik bielski Mikołaj I Radziwiłł występuje od 31 maja 1488 r. Por.: *Lietuvos Metrika*, knyga nr 4, užrašymų knyga 4 (1479-1491), Wilno 2004, nr 20, s. 77.

⁴ Michał Gliński, syn Lwa Iwanowicza, początkowo wyznania prawosławnego, w czasie studiów we Włoszech przeszedł na katolicyzm. W 1499 r. był namiestnikiem uciańskim, w 1500 r. uzyskał marszałkostwo nadworne, a w 1501 r. namiestnictwo mereckie i zarząd wielkksiążęcej mennicy i wosków. Stał na czele stronnictwa prokrólewskiego, wydatnie wpływając na decyzje podejmowane przez króla Aleksandra. Uzyskał dzięki temu znacznych rozmiarów posiadłości. Wykorzystywał swą pozycję do walki politycznej z innymi możnymi litewskimi. Po śmierci Aleksandra (1506 r.) został oskarżony przez swych antagonistów (z Janem Zabrzezińskim na czele) o kierowanie spiskiem mającym na celu opanowanie tronu wielkksiążęcego. Po zamordowaniu Jana Zabrzezińskiego w lutym 1508 r. Gliński chcąc uniknąć surowego wyroku, uciekł wraz z rodziną do księstwa moskiewskiego. Za zdradę Zygmunt I Stary dokonał konfiskaty wszystkich jego majątków. W Moskwie zbieg podejmował działalność antypolską, dokonując kilku najazdów na przygraniczne ziemie litewskie. Na Litwę nigdy nie wrócił, zmarł w Moskwie w 1534 r. W. Pociecha, *Gliński Michał (zm. 1534)*, PSB, t. 8, 1959-1960, s. 65-69. O znaczeniu Glińskiego w działaniach króla Aleksandra i zawiązaniu spisku: F. Papeé, *Aleksander Jagiellończyk*, wyd. II, Kraków 2006, s. 97-114.

⁵ J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze*, s. 57; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 2 (woj. trockie XIV-XVIII wiek), oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk, A. Haratym, przy współpracy A. Macuka i J. Aniszczyk, Warszawa 2009, nr 1417, 1418, s. 226.

ale również najwyższe urzędy w państwie, a więc województwo wileńskie i kanclerstwo litewskie⁶.

Radziwiłł brał udział w najważniejszych wydarzeniach politycznych pierwszych dwóch dziesięcioleci XVI stulecia. Zaprzysiął w 1501 r. unię mielnicką i uczestniczył w koronacji Aleksandra na króla Polski, która odbyła się w tym roku w Krakowie. W 1505 r. walczył razem z Michałem Lwowiczem Glińskim w bitwie pod Kleckiem, w której wojska litewskie odniosły zwycięstwo nad Tatarami, a także w kampanii wojennej 1508 r., odpierając kolejny atak wojsk moskiewskich na Wielkie Księstwo Litewskie. W 1515 r. był członkiem polskiego poselstwa na kongresie Jagiellonów i Habsburgów w Pożoniu (dziś Bratysława) i Wiedniu. Wówczas zaskarbił sobie łaski cesarza Maksymiliana I, który w 1518 r. obdarzył Radziwiłła tytułem księcia Rzeszy Niemieckiej na Goniądzu i Medelach (Miadziole)⁷. W latach 1519-1521 pozostawał w konflikcie z Olbrachtem Gasztołdem, panem na pobliskim Tykocinie. Animozje między magnatami skutecznie utrudniały funkcjonowanie państwa, a w efekcie przyczyniły się do kolejnego najazdu Moskwy na Litwę w 1519 r. Po zakończeniu kampanii wojennej Radziwiłł kierował w latach 1520-1521 rozmowami pokojowymi⁸. Nie dokończył dzieła, zmarł bowiem pod koniec 1521 r. i został pochowany w wileńskim kościele katedralnym pw. św. Stanisława⁹.

Mikołaj II Radziwiłł czerpał olbrzymie korzyści z bycia wytrwałym stronnikiem dynastii jagiellońskiej, zarówno w postaci nominacjami na wysokie urzędy, jak i licznych nadań ziemskich¹⁰. Jedno z pierwszych znanych nadań uczynionych przez króla Aleksandra na rzecz Mikołaja II Radziwiłła obejmowało dobra [s. 79] Kalinówka, położone w ziemi bielskiej. Nie zachował się do naszych czasów wystawiony wówczas przywilej, nie wiemy więc, kiedy Mikołaj II wszedł w posiadanie tychże dóbr (musiało to nastąpić pomiędzy 1493 a 1506 r.)¹¹. Posiadał je najprawdopodobniej już przed 1504 r. W tym roku Radziwiłł uzyskał królewskie potwierdzenie swej adopcji, dokonanej przez małżeństwo Stanisława i Zofii Szpaków, dzieciów grądu nad rzeką Nereślą¹², a więc majątku położonego w pobliżu Kalinówki. Zapewne można prowadził wówczas akcję powiększania swych posiadłości, ale brakuje na to większej ilości dowodów. Do przypieczętowania stanu posiadania Radziwiłłów na Podlasiu wydatnie przyczynił się akt nadania Mikołajowi majątków skonfiskowanych po ucieczce Michała Lwowicza Glińskiego do Moskwy. Zygmunt I Stary przywilejem z 9 stycznia 1509 r. przekazał Mikołajowi II Radziwiłłowi dobra skupione wokół miast w Goniądzu i Rajgrodzie. W

⁶ *Urzędnicy centralni i dygnitarze*, nr 213, s. 52; *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1 (woj. wileńskie XIV-XVIII wiek), oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk, przy współpracy U. Jemialianczuka i J. Aniszcanki, Warszawa 2004, nr 1103, s. 193.

⁷ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Dokumenty pergaminowe, sygn. 7486; S. Górzyński, *Rodzina Radziwiłłów i ich tytuły*, [w:] *Radziwiłłowie herbu Trąby*, Warszawa 1996, s. 45-46.

⁸ G. Błaszyk, *Radziwiłł Mikołaj h. Trąby (ok. 1470-1521)*, PSB, t. 30, 1987, s. 317-319.

⁹ Jego nagrobek nie zachował się do naszych czasów.

¹⁰ O dobrach Mikołaja II Radziwiłła: M. Malczewska, *Latyfundium Radziwiłłów w XV do połowy XVI wieku*, Warszawa-Poznań 1985, s. 62-74.

¹¹ O fakcie tym wspominał w 1536 r. syn Mikołaja II, Jan Radziwiłł, świadczący przed królem Zygmuntem I Starym w procesie rozgraniczenia dóbr grodzieńskich i bielskich (nadanych w 1528 r. Zygmuntowi Augustowi) od dóbr goniądzko-rajgrodzkich. ML 52, nr 55. Te same informacje także w: *Археологический сборникъ документовъ относящихся къ исторіи сѣверо-западной Руси*, t. 1, Wilno 1867, nr 20, s. 26.

¹² J. Maroszek, *Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta. Z historii dziejów realizacji myśli monarszej między Niemnem a Narwią*, Białystok 2000, s. 63.

granice dóbr goniądzko-rajgrodzkich weszła również majątność kalinowska, stając się integralną częścią włości Radziwiłłów.

Wież Kalinówkę, położoną nad rzeczką o tej samej nazwie, założył Mikołaj II Radziwiłł na gruntach otrzymanych od króla Aleksandra, które po rozmierzeniu liczyły 152 włók¹³. Tam też mogła znajdować się najstarsza podlaska siedziba Radziwiłła, zastąpiona po 1509 r. zamkiem w Goniądzu. W bliżej nieokreślonym czasie wojewoda wileński oddał część dóbr kalinowskich Iwanowi Michałowiczowi Chorewiczowi z Kurzeńca (imię Iwana Kurzenieckiego przyjął po przejściu na katolicyzm), głównemu ekonomowi dóbr goniądzko-rajgrodzkich¹⁴.

Kurzeniecki po 1510 r. założył wójtostwo w Kalinówce, które stanowiło jedno z sześciu wielkich wójtostw zorganizowanych do 1521 r. w goniądzko-rajgrodzkich włościach Radziwiłła¹⁵. Na swoje potrzeby Kurzeniecki wznosił dwór, który najprawdopodobniej znajdował się w dzisiejszej wsi Ogrodniki Kolonia k. Knyszyna, a położony nieopodal folwark (dziś Ogrodniki) wyposażył w dwa stawy oraz parę [s. 80] młynów, liczących po jednym kole każdy. Dobra wójtowskie uposażone były w wieś Kalinówka Wójtowce¹⁶, zasadzonej przez Kurzenieckiego na 15 włókach gruntu¹⁷.

Znaczenie włości kalinowskiej, zarówno jako najstarszego nadania, jak i w systemie zarządu podlaskich dóbr radziwiłłowskich, zdecydowało o powstaniu w niej kościoła parafialnego¹⁸. Warto podkreślić, że była to jednocześnie najwcześniejsza fundacja dokonana przez Mikołaja II Radziwiłła. Po niej, w przeciągu dwóch tygodni, wielmoża wystawił dwa kolejne dokumenty fundacyjne: 2 maja 1511 r. na rzecz kościoła w Waniewie¹⁹ oraz 4 maja na potrzeby kaplicy zbudowanej przy goniądzkim zamku²⁰. Trzy wymienione fundacje były efektem osobistego pobytu Radziwiłła w Goniądzu w kwietniu i maju 1511 r. W zamku nad Biebrzą spędzał więc okres wielkanocny.

¹³ *Археологический сборник*, t. 1, nr 20, s. 26.

¹⁴ Muzeum Narodowe w Krakowie (dalej: MNK), Biblioteka Czartoryskich (dalej: BCz), sygn. 1777 IV, s. 305, gdzie w 1519 r. świadczy na dokumencie fundacyjnym kościoła w Rajgrodzie z tytułem starosty bielskiego. W 1510 r. Mikołaj II Radziwiłł nadał mu położoną w pobliżu Kalinówki wieś Przytulanka. Szerzej o Kurzenieckim: J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 472-474.

¹⁵ Należały do nich wójtostwo dobrzyniewskie, grodziskie, długołęckie, kalinowskie, knyszyńskie i zabielskie. Zostały zlikwidowane podczas reorganizacji włości prywatnej Zygmunta Augusta, dokonanej przez Piotra Chwalczewskiego w latach 1553-1564.

¹⁶ W 1633 r. tamtejszy dwór należał do Stefana Kurzenieckiego (syna Marcina), wojewody mazowieckiego i dziedzica Strabli. Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego (dalej: BUWil), f. 57, B53-40, k. 238v; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. V, Lipsk 1840, s. 469. Ok. 1635 r. opłacał z Kalinówki podatek podymny. APB, Księgi ziemskie podlaskie, sygn. 1, k. niepaginowane; J. Maroszek, A. Studniarek, *Dzieje obszaru gminy Jasionówka*, Białystok 2009, s. 15-16.

¹⁷ J. Maroszek, J. Szydłowski, K. Kucharczyk, *Dokumentacja ewidencyjna parku w Ogrodnikach PGR, gm. Knyszyn*, mps w zbiorach WUOZ Białystok, nr inw. 2694, Białystok 1979, s. 2-3, 4.

¹⁸ Do 1521 r. swoje kościoły parafialne z fundacji Mikołaja II Radziwiłła uzyskały również wójtostwa w Dobrzniewie (1519 r.) i w Knyszynie (1520 r.).

¹⁹ AGAD, Kapicjana, p. 41, s. 156-167 (obłata w aktach ziemskich tykocińskich w 1795 r.); A. Oleksicki, *Waniewo, z przeszłości dawnego miasta*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” nr 7, 2001, s. 162.

²⁰ Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku (dalej: AAB), Akta Archidiaconatu w Białymstoku (dalej: AArB), Dokument uposażeniowy kaplicy przy zamku w Goniądzu, Goniądz 1511 r. Druk: J. Kloza, J. Maroszek, *Dzieje Goniądza. W 450 rocznicę praw miejskich*, Białystok-Goniądz 1997, s. 123-124 (aneks nr 4).

Dokument uposażeniowy kościoła parafialnego w Kalinówce został sporządzony w Goniądzu w pierwszą niedzielę po Wielkanocy, tj. 27 kwietnia 1511 r.²¹ Dotychczas jego treść znana była historykom jedynie z transumptu, wciągniętego do królewskiego potwierdzenia funduszu kościoła kalinowskiego, dokonanego w 1534 r.²² Oryginał powszechnie uznawano za zaginiony²³. Na szczęście [s. 81] pergaminowy przywilej fundacyjny Mikołaja II Radziwiłła zachował się do naszych czasów i jest obecnie przechowywany w Archiwum Archidiecezjalnym w Białymstoku, w zespole Akt Archidiakonatu Białostockiego. Trafił do niego już w 1820 r., kiedy to w ramach struktur archidiakonatu białostockiego rozpoczęto tworzenie *Duchownego Archiwum Obwodu Białostockiego*. Do stolicy obwodu sprowadzono najróżniejsze dokumenty znajdujące się w tym czasie w zasobach archiwów przyparafialnych z obszaru całego archidiakonatu. Do Białegostoku trafił również radziwiłłowski przywilej z 1511 r. wraz z innymi aktami służącymi kalinowskiej parafii (o czym dalej).

Akt fundacyjny powstania parafii w Kalinówce wydany przez Mikołaja II Radziwiłła, Goniądz 27 IV 1511 [Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku].

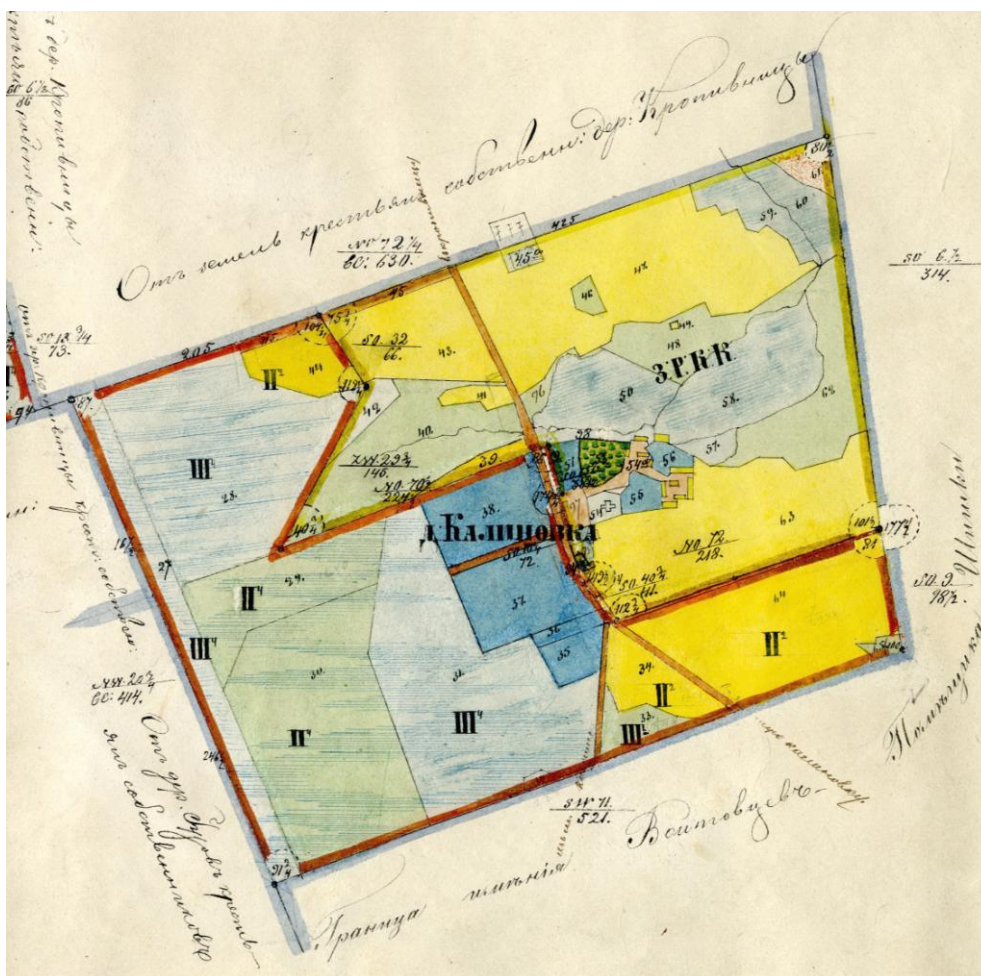
Dokument poświadczający fundację parafii sporządzony został na pergaminowej karcie o wymiarach 30,5 x 16,5 cm, zagiętej u dołu (2,5 cm) i przesytej czerwono-żółtym sznurem, na którym zachowały się resztki pieczęci. Spisany został w języku łacińskim. Ze względu na złe warunki przechowywania fragmenty dokumentu uległy częściowemu zniszczeniu, jednak można je dziś odtworzyć dzięki późniejszemu transumptowi. Na odwrocie pergaminu

²¹ W literaturze funkcjonuje błędna data fundacji, tj. 20 kwietnia 1511 r. W tym roku na dzień 20 kwietnia przypadała Wielkanoc, natomiast w dokumencie podano datę *Dominica coeductus Paschae*, a więc Niedzielę Przewodnią. Dlatego też datację dokumentu uposażeniowego parafii w Kalinówce należy przesunąć na 27 kwietnia 1511 r.

²² MNK, BCz, sygn. 1777 IV, s. 255-258; MNK, BCz, sygn. 1775 IV, s. 88-89; BUWil, f. 57, B53-44, k. 114-115.

²³ Z transumptów korzystali również Jan Fijałek oraz Władysław Semkowicz, sporządzający regesty dokumentów na potrzeby Kodeksu Dyplomatycznego Katedry i Diecezji Wileńskiej. W informacjach dotyczących dokumentu zaznaczyli jednak, że nie posiadali żadnych informacji o oryginalnym przywileju. Por.: G. Błaszczyk, *Regesty dokumentów diecezji wileńskiej z lat 1507-1522 Jan Fijałka i Władysława Semkowicza*, „Lithuano Slavica-Posnaniensia”, 2003, t. 9, s. 254, nr 28. Por. także przyp. 1 do tego regestu, gdzie odniesienie do błędnej daty 20 kwietnia 1511 r. (por. przyp. 22).

znajduje się informacja dotycząca jego treści, wraz z numerem pierwszym, który [s. 82] nadano podczas porządkowania jednostek archiwalnych poszczególnych parafii przyjętych do *Duchownego Archiwum Obwodu Białostockiego*²⁴.

Plan gruntów Kalinówka [Archiwum Państwowe w Białymstoku, Grodzieńska Komisja Lustracyjna, sygn. 95].

Przyjrzyjmy się treści dokumentu poświadczającego fundację kościoła w Kalinówce (aneks nr I). Mikołaj II Radziwiłł oznajmił w nim, że zbudował i uposażył we wsi Kalinówka (*pago nostro, seu villa cognomine Kalinowka*) kościół parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej, Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, św. Anny, św. Mikołaja i Leonarda Wyznawców oraz Wszystkich Świętych. Do jego obsługi przydzielił w tym roku księdza Jakuba, szlachcica herbu Kościesza, wywodzącego się ze wsi Majki Tykiewki (*Jacobus Mayk de Thykiewka*), miejscowości położonej w województwie mazowieckim²⁵. Na jego potrzeby i utrzymanie Radziwiłł nadał w pierwszej kolejności cztery włóki gruntu²⁶, wydzielone

²⁴ No. 1. 1511 [r.]. *Fundusz Kościoła Kalinowskiego przez Mikołaja Radziwiłła wojewody wileń[skiego] uczy-niony*.

²⁵ V. Ališauskas, T. Jaszczolt, L. Jovaiša, M. Paknys, *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV-XVI a.*, Vilnius 2009 (dalej LKD), nr 590, s. 112.

²⁶ Ok. 65 ha. Zwraca uwagę użycie w dokumencie określenia *quattuor mansos agri vulgariter wloki*, świadczące o tym, że już wówczas dobra radziwiłłowskie rozmiarzone były na włóki (w tym czasie na Litwie dominowały służby i żreby). Jak słusznie zauważył Józef Maroszek, miarę powierzchni najprawdopodobniej przejęto z sąsiedniego Mazowsza (J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 473).

ze wsi Kalinówka²⁷. Pleban uzyskał ponadto plac pod zbudowanie karczmy²⁸, w której miał prawo do sprzedaży miodu pitnego i piwa. Radziwiłł zezwolił duchownemu na nieograniczone korzystanie ze swego młyna oraz stawu rybnego. Lustracja przeprowadzona w 1664 r. informowała, że prawo to dotyczyło młyna we wsi Guzy²⁹. Ryby pleban mógł łowić w tamtejszym stawie młyńskim przez cztery dni w tygodniu, tj. we wtorki, środy, czwartki i soboty³⁰. Oprócz służby Bożej i sprawowania duchownej opieki nad wiernymi, pleban został zobowiązany przez Radziwiłła do koszenia łąk położonych nad rzeczką Rzepną. Z kolei mieszkańcom wsi Kalinówka fundator nakazał oddawać na potrzeby plebanii w ciągu roku cztery rączki miodu oraz dziesięcinę sypką. Każdy wierny z posiadanej włóki miał dawać dwie kopy zbóż, w tym jedną [s. 83] pszenicy, drugą zaś owsa, które do gospodarstwa plebańskiego powinny być odwożone przez jednego z chłopów Kalinowskich własnym wozem i koniem. Poza dziesięciną, wszyscy chłopci ze wsi Kalinówka mieli oddawać plebanowi co roku po cztery grosze mesznego na dzień św. Marcina (11 listopada).

Nie posiadamy żadnych akt dotyczących funkcjonowania kościoła w latach 1511-1534. W tym okresie losy świątyni były nierozzerwalnie związane z wydarzeniami rozgrywającymi się po śmierci fundatora, Mikołaja II Radziwiłła.

Wojewoda wileński zmarł pod koniec 1521 r., a do sukcesji po nim przystąpiła wdowa Elżbieta, córka Bogdana Sakowicza, i troje ich synów: Mikołaj III, biskup żmudzki, Jan II starosta żmudzki i Stanisław I, starosta uszpoński. [s. 84] Spadkobiercy nie doszli od razu do porozumienia, co wywołało trwający kilka kolejnych lat konflikt o przynależność poszczególnych działów majątkowych. Już 4 sierpnia 1522 r. Zygmunt I Stary nakazał sukcesorom Mikołaja II ułożyć się w sprawie podziału dóbr, ale apel monarchy pozostał nieskuteczny. 4 grudnia 1524 r. król wydał dyplom wzywający wdowę i jej synów do Goniądza na Boże Narodzenie następnego roku, gdzie mieli wspólnie dokonać ostatecznego podziału spadku. Nieobecność Elżbiety spowodowała, że sprawę sukcesji odłożono do kolejnego roku. Dopiero w 1526 r. udało się doprowadzić sporne kwestie do porządku. Wówczas dobra goniądzko-rajgrodzkie podzielone zostały między czterech spadkobierców, przy czym wójtostwo kalinowskie wraz z kościołem parafialnym, jako część składowa działu goniądzkiego, przypadły Stanisławowi I, staroście uszpońskiemu.

Dział obejmujący dobra knyszyńskie znalazł się w rękach biskupa żmudzkiego, Mikołaja III Radziwiłła. On też w 1528 r., być może chcąc uniknąć konfrontacji z królową Boną lub ze względu na zły stan zdrowia³¹, zapisał posiadany dział Zygmuntowi Augustowi. Uży-

²⁷ W opisanu granic włóści goniądzkiej z 1536 r. odnotowano, że kościół farny parafii kalinowskiej znajdował się w Większej Kalinówce, co potwierdza, że świątynię i grunta, na których została zbudowana wydzielono z granic obecnej wsi Kalinówka Królewska (*Археографический сборникъ*, t. 1, nr 20, s. 27). Akt ten w rezultacie doprowadził do utworzenia dzisiejszej wsi Kalinówka Kościelna (Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej: APB), Grodzieńska Komisja Lustracyjna, sygn. 95).

²⁸ Karczma na terenie plebańskiego „poświętnego” istniała w 1633 r. Pleban z Kalinówki miał również karczmę w Brzozowej. BUWil, f. 57, B53-40, k. 238v.

²⁹ AGAD, Kapijana, p. 43, s. 76 (oblata w aktach grodzkich goniądzkich w 1669 r.).

³⁰ Kiedy w 1664 r. komisja lustracyjna województwa podlaskiego, złożona z Albrechta Adriana Lasockiego, stolnika wyszogrodzkiego i sekretarza królewskiego, Adama Nowomiejskiego, podsędka ziemi rawskiej, oraz Pawła Kaczorowskiego, pisarza skarbu koronnego, dokonywała rewizji kościoła parafialnego w Kalinówce, odnotowano, że prawo do połowu ryb było ograniczone w tym czasie do środy, piątku i soboty. AGAD, Kapijana, p. 43, s. 76 (oblata w aktach grodzkich goniądzkich w 1669 r.).

³¹ Biskup żmudzki Mikołaj III Radziwiłł chorował na skrofuły, tj. przewlekłą gruźlicę węzłów chłonnych szyi. W celach leczniczych jeździł nawet do Włoch, gdzie w 1515 r. korzystał z rzekomych leczniczych zdolności

skany od biskupa żmudzkiego majątek złożony z Knyszyna, Długołęki i Krypna³² stanowił podstawę przyszłych dóbr prywatnych ostatniego Jagiellona. Biskup żmudzki zmarł pomiędzy listopadem 1529 r. a lutym 1530 r. Zygmunt I Stary próbując wyegzekwować zapis Mikołaja III nakazał Iwanowi Kuncewiczowi przejąć dobra knyszyńskie. Wysłannik króla napotkał jednak na zbrojny opór ze strony Stanisława I, brata zmarłego biskupa, próbującego przyłączyć Knyszyn do swego działu goniądzkiego. Zygmunt I Stary chcąc zmusić Radziwiłła do ustąpienia z Knyszyna, wystosował list do sędziego ziemskiego bielskiego, Jerzego Raczki Puczyckiego, z nakazem zwołania pospolitego ruszenia szlachty ziemi bielskiej. Groźba zbrojnej interwencji poskutkowała natychmiast i Stanisław I Radziwiłł zrezygnował z oporu, a dobra knyszyńskie w imieniu monarchy zajął Aleksander Chodkiewicz.

Stanisław I Radziwiłł zmarł najprawdopodobniej w 1531 r., toteż dział goniądzki, wraz z dobrami kalinowskimi i kościołem, został przejęty przez Jana II Radziwiłła, właściciela działu rajgrodzkiego. W tym czasie pracowała już komisja powołana w 1529 r. przez Zygmunta I Starego³³, której głównym zadaniem była [s. 85] weryfikacja oskarżeń rzuconych na Radziwiłłów o to, iż ci przywłaszczyli sobie bezprawnie ogromny pas puszczy grodzieńskiej i przyłączyli go do swego „państwa goniądzko-rajgrodzkiego”. Niewątpliwie postawienie potomków Mikołaja II w stan oskarżenia było efektem działań królowej Bony, wrogo nastawionej wobec Radziwiłłów i dążącej do rozbicia majątkowej i politycznej pozycji możnych litewskich, m.in. poprzez weryfikację granic ich ogromnych posiadłości ziemskich, oczywiście na korzyść dóbr hospodarskich. W ciągu kilku kolejnych lat komisja prowadziła rewizję nadań oraz przebiegu limesu pomiędzy królewskimi dobrami grodzieńskimi a dobrami radziwiłłowskimi, w czym skrzętnie wykorzystywała szlachtę ziemi bielskiej, szczególnie wrogo nastawioną do rządów Radziwiłłów³⁴. Rezultatem pracy komisji był wyrok wydany w 1536 r. przez Zygmunta I Starego, na mocy którego odebrano Janowi II Radziwiłłowi ogromny pas puszczy grodzieńskiej i bielskiej, o łącznej długości blisko 70 km i szerokości od 12 do 21 km³⁵. Skonfiskowane ziemie zostały następnie przyłączone do uzyskanej w 1528 r. włości

króla francuskiego Franciszka I. Por.: W. Maciejewska, *Mikołaj Radziwiłł biskup żmudzki (1515-1529) a francuski król „cudotwórca” Franciszek I*, „Kwartalnik Historyczny” t. LII, 1938, s. 226-230; M. Michalewiczowa, *Radziwiłł Mikołaj h. Trąby (zm. 1529/1530), biskup żmudzki*, PSB, t. 30, 1987, s. 319-320; T. Zielińska, *Radziwiłłowie herbu Trąby – dzieje rodu*, [w:] *Radziwiłłowie herbu Trąby*, Warszawa 1996, s. 5-6; G. Błaszczuk, *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań 1993, s. 49-50.

³² *Acta Tomiciana*, t. X, wyd. S. Górski, Poznań 1898, nr 464, s. 445-446.

³³ *Археологический сборник*, t. 1, nr 15, s. 13. Szeroko o działalności komisji J. Maroszek, *Pogranicze...*, s. 160-161.

³⁴ Już w 1513 r. ziemianie z włości goniądzko-rajgrodzkiej złożyli przed królem Zygmuntem I Starym skargę na Mikołaja II Radziwiłła o niesprawiedliwe traktowanie. Oskarżenie ponowiono w 1522 r., już po śmierci Radziwiłła. Ostatnie oskarżenie zanesiono przed króla w 1529 r. Dopiero wówczas zapadł wyrok wydany przez Zygmunta I Starego, z pewnością pod naciskiem Bony. Na jego mocy król wyzwolił spod władzy Radziwiłłów wszystkich ziemian, którzy zdołali przedstawić prawomocny wywód swego szlachestwa. Por.: J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 73-78. Ten sam zabieg Bona zastosowała w 1532 r., kiedy to wykorzystwała niechęć szlachty ziemi bielskiej w stosunku do Olbrachta Gasztołda, który pod naciskiem pary monarszej musiał w 1533 r. odsprzedać Bonie Bielsk, Brańsk, Suraz Narew i Kleszczele. Pieniądze na wykup tychże majątności królowa uzyskała od szlachty bielskiej, która zebrała je nakładając na siebie specjalny podatek. Por.: Siedlecki J., *Działalność królowej Bony w Brańsku w latach 1533-1556 i fundacja szpitala*, „Przegląd Historyczny” 1988, z. 2, s. 217-219; M. Bogucka, *Bona Sforza*, Wrocław 2004, s. 114-115.

³⁵ J. Jakubowski, *Przykład zmienności granic administracyjnych na Litwie w XVI w.*, „Ateneum Wileńskie” 1935, t. 10, s. 162; J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa*, s. 96-100.

knyszyńskiej. W pasie ziem odebranych Janowi II Radziwiłłowi znalazła się również wieś Kalinówka razem z kościołem³⁶.

Ziemie odebrane Radziwiłłom w 1536 r.

Z racji bezpośredniego sąsiedztwa z włością knyszyńską, kalinowska świątynia znalazła się pod bacznym okiem królowej Bony i jej rewizorów. Już w 1533 r. na beneficjum w Kalinówce zasiadał ks. Maciej z Mąkolina Kalecki. Wywodził się on ze wsi Mąkolin należącej do biskupstwa płockiego. Był synem tamtejszego wójta, Stanisława Uklei. Pozycja ojca umożliwiła Maciejowi uzyskanie wyższego wykształcenia, które wykorzystał służąc na dworze ostatnich Piastów mazowieckich. Dzięki protekcji ze strony biskupa płockiego, Andrzeja Krzyckiego, uzyskał wraz z najbliższą rodziną adopcję do herbu Kotwicz, zaś 25 stycznia 1533 r. otrzymał nobilitację z rąk Zygmunta I Starego³⁷. W tym czasie nabył z bratem [s. 87] Pawłem, opatem płockim, majątek Kaleczyce w powiecie lidzkim i od tamtej pory zaczął

³⁶ J. Jakubowski, *Przykład zmienności granic*, s. 163

³⁷ *Matricularum Regni Poloniae summaria*, t. 4, cz. 2, opr. T. Wierzbowski, Warszawa 1912, nr 16712, s. 438; *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV-XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów*, oprac. B. Trelińska, Lublin 2001, nr 146, s. 93-94.

używać nazwiska Kalecki. Wkrótce znalazł się w otoczeniu królowej Bony, zyskując szybko jej zaufanie, co zaowocowało licznymi nadaniami beneficjów i prebend oraz funkcją sekretarza królewskiego. Po 1547 r. ks. Maciej stanął na czele polsko-litewskiego działu kancelarii wielkoksiążęcej. W latach 50. XVI w. powrócił na Mazowsze i zajął się gospodarką w tamtejszych beneficjach. Zmarł 30 grudnia 1576 r. i został pochowany w kolegiacie w Pułtusk, gdzie trzy lata wcześniej spoczął jego brat³⁸.

W 1533 r. ks. Maciej był już kanonikiem przy kolegiacie św. Michała na Wawelu w Krakowie i osobistym sekretarzem królowej Bony. Jej zasłudze zawdzięczał również prezentę na plebańską kalinowską. Być może nastąpiła ona już w 1529 r. Warto podkreślić, że w tym samym czasie nowym wójtem w Knyszynie został mianowany brat duchownego, Mikołaj z Mąkolina, wzmiankowany jako Mikołaj Mąkoliński w 1538 r.³⁹ Obsadzenie własnego duchownego na beneficjum kalinowskim miało przypieczętować przynależność parafii do powstającej w tym czasie prywatnej włości królewskiej. Akt ten pociągnął za sobą jednocześnie zmianę przynależności prawa patronatu, który został przeniesiony z rodu Radziwiłłów na monarchę.

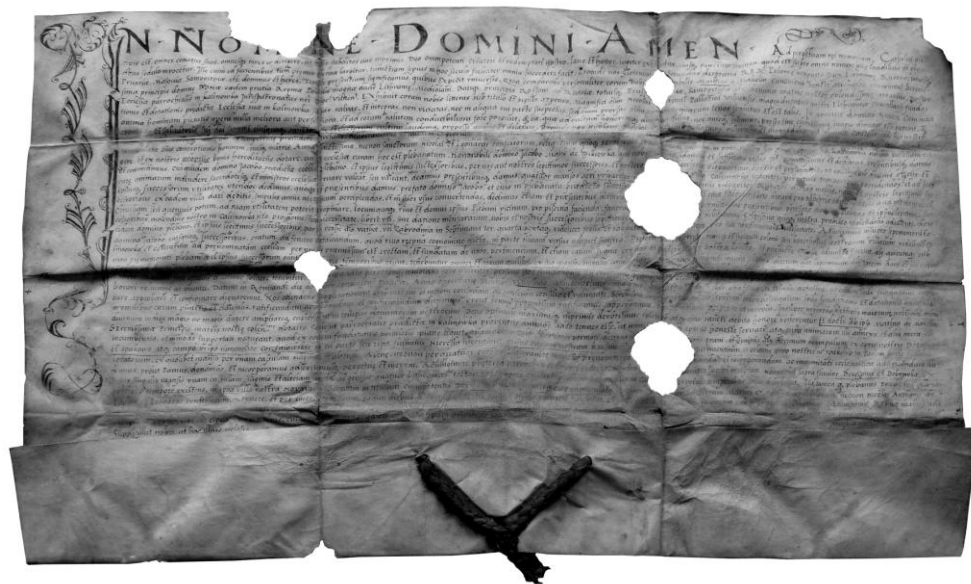
W ramach akcji porządkowania nowo uzyskanych dóbr Bona przeprowadzała również rewizję aktów własności, w tym własności kościelnej⁴⁰. Najpewniej z jej inspiracji ks. Mikołaj z Mąkolina udał się do Wilna, aby uzyskać potwierdzenie radziwiłłowskiego uposażenia z 1511 r. i dopełnić niezbędnych formalności w celu erygowania parafii. Starania duchownego uwieńczone zostały sukcesem, czego świadectwem są dwa przywileje: Zygmunta Augusta z 2 stycznia 1534 r. [s. 88] oraz jego przyrodniego brata, ówczesnego biskupa wileńskiego, Jana z Książąt Litewskich⁴¹, sporządzony 14 stycznia tego roku.

³⁸ S. Starowolski, *Monumenta Sarmatorum*, Kraków 1655, s. 706-707. Na nagrobku, dziś nieistniejącym, wyryto następujący napis: *Reverendus D. Matthias Kalecki, Cantor Plocen. Praep. Pultovien. Canonicus Vilnen. Parochus Makovien. Secretarius Regius. Vir singulari eruitione, humanitate, munificentia in suos et agenos. Vixit annis 87. Obiit penultima Decemb. Anno Domini 1576*; J. Wiśniewski, *Maciej z Mąkolina, później zwany Kalecki, h. Kotowicz* (ok. 1498-1576), PSB, t. 19, 1974, s. 27-28. J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 462-463. Por.: LKD, nr 1750, s. 302-304.

³⁹ J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 53, 228. Notowany w 1544 r., kiedy opłacał cło w komorze celnej we Włocławku podczas spławiania Wisłą zboża do Gdańska: *Regesta theloniei aquatici Wladislaviensis saeculi XVI*, wyd. S. Kutrzeba, F. Duda, Kraków 1915, s. 393.

⁴⁰ Nieco innym przykładem weryfikacji stanu posiadania własności kościelnej w obrębie dóbr radziwiłłowskich była sprawa dotycząca beneficjum świątyni goniądzkiej. Wieś uposażeniowa Krzeczkowo położona była na obu brzegach rzeki Nereśli, która według informatorów komisji królewskiej, stanowiła pierwotną (choć fikcyjną) granicę wschodnią nadania dóbr goniądzko-rajgrodzkich w 1509 r. Nowa granica oddzielała folwark plebański w Krzeczkwie od wsi zasiedlonej przez chłopów. Ówczesny biskup wileński Paweł Holszański powołał szereg świadków, których zadaniem było określić przynależność wsi Krzeczkowo do plebanii w Goniądzu. Dla ostatecznego rozwiązania sprawy pleban ks. Józef Żebrowski uciekł się do sfabrykowania dokumentu uposażeniowego kościoła w Goniądzu, wystawionego rzekomo w 1500 r. przez Aleksandra Jagiellończyka, na mocy którego plebania otrzymać miała wieś Krzeczkowo. Por.: J. Kloza, J. Maroszek, *Dzieje Goniądza*, s. 23-24 (także aneks nr 2); T. Kasabuła, *Kształtowanie się beneficjum parafialnego w Goniądzu w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Małe Miasta. Przestrzenie*, pod red. M. Zemło, Supraśl 2003, s. 297-299.

⁴¹ Biskup wileński w latach 1519-1537. Był nieślubnym synem Zygmunta I Starego i mieszczyki Katarzyny Telniczanki. Pomimo nieprawego pochodzenia, król przyjął go na swój dwór i przeznaczył do kariery duchownej. W 1510 r. papież Juliusz II specjalną bullą dokonał legitymizacji nieślubnego syna królewskiego. Jan ukończył Uniwersytet Jagielloński. Z nadania ojca pełnił funkcję najpierw kanonika krakowskiego, następnie prepozyta płockiego, wreszcie kanonika poznańskiego. W 1519 r. otrzymał od ojca prezentę na biskupstwo wileńskie, które uzyskał, ale bez święceń. Do Wilna przybyła również jego matka, Katarzyna Telniczanka, wydatnie wpływająca na decyzje syna. Sakrę biskupią przyjął dopiero w 1531 r. Zygmunt I wykorzystywał pozycję Jana do swych celów, przede wszystkim zaś dla zapewnienia sukcesji dynastii jagiellońskiej. Dzięki jego staraniom w 1522 r. rada litewska złożyła przysięgę Zygmunutowi Augustowi jako następcy tronu, a w 1529 r. wyniosła go na

*Potwierdzenie na założenie parafii w Kalinówce wydane przez króla Zygmunta II Augusta, Wilno 2 I 1534 r.
[Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku].*

Podobnie jak w przypadku przywileju z 1511 r., oryginały wydanych w 1534 r. potwierdzeń nie były dotychczas znane. Historycy korzystali jedynie z odpisu potwierdzenia królewskiego, sporządzonego w księgach przywilejów diecezji wileńskiej⁴². Oba dokumenty pergaminowe zachowały się i obecnie znajdują się w Archiwum Archidiecezjalnym w Białymstoku, w zespole Akt Archidiaconatu Białostockiego, do którego trafiły w początkach XIX w. razem z pozostałymi dokumentami przeniesionymi z archiwum parafii w Kalinówce.

Pierwszy przywilej, potwierdzający fundację kościoła kalinowskiego z 1511 r., został wystawiony 2 stycznia 1534 r. w Wilnie. Sporządzono go na pergaminowej karcie o wymiarach 66 x 40,5 cm, złożonej u dołu (9 cm). Na czerwonym, jedwabnym sznurze znajdowała się niegdyś pieczęć królewska, o której istnieniu wspomina „Summaryusz dokumentów znajdujących się w Duchownym Archiwum Obwodu Białostockiego”⁴³. Dokumentu spisano w języku łacińskim. Pergamin został częściowo uszkodzony przez gryzonie, najpewniej jeszcze w czasie przechowywania w archiwum parafialnym; fragmentarycznie nieczytelne są również dolne partie tekstu, te znamy z późniejszych odpisów. Na odwrocie odnotowano regest treści oraz przypisany mu numer drugi w zbiorze akt kościoła kalinowskiego.

Potwierdzenia dokumentu dokonał Zygmunt August, co było wyjątkiem w praktyce kancelaryjnej, gdyż zwykle tego typu czynności dokonywał Zygmunt I Stary. Młody, zaledwie 14-letni wówczas Zygmunt August, miał prawo [s. 89] do potwierdzania funduszy kościelnych dzięki przeprowadzonej w 1530 r. tzw. elekcji *vivente rege*, kiedy został koronowa-

tron wielkksiążęcy. Był człowiekiem energicznym, podejmującym liczne działania na rzecz poprawy funkcjonowania diecezji wileńskiej. Po pożarze katedry św. Stanisława w 1530 r. podjął się dzieła jej odbudowy. W 1536 r., pod naciskiem niechętnych mu panów litewskich, zrezygnował z biskupstwa wileńskiego i w 1537 r. objął tron ordynariusza diecezji poznańskiej. Tam zmarł w 1538 r., pochowano go jednak w katedrze wileńskiej. W. Przyłgowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg 1860, s. 102-132; A. Świeżawski, *Jan (Janusz) z Książąt Litewskich (1499-1538)*, PSB, t. 10, 1964, s. 439-441; Z. Wdowiszewski, *Genealogia Jagiellonów*, Kraków 2005, s. 186-191.

⁴² MNK, BCz, sygn. 1777 IV, s. 255-258.

⁴³ AAB, AArB, *Summaryusz dokumentów znajdujących się w Duchownym Archiwum Obwodu Białostockiego*, k. 9v.

ny na króla jeszcze za życia Zygmunta I Starego⁴⁴. Jednakże tego typu akt sprzed objęcia samodzielnych rządów po 1548 r. należy uznać za osobliwość. Wystawienie dokumentu potwierdzającego uposażenie jest niewątpliwie świadectwem osobistego zaangażowania monarchy w proces porządkowania swych nowych dóbr pod bacznym okiem matki.

Treść przywileju została podzielona na trzy części (aneks nr II). W pierwszej, o charakterze wstępu, dowiadujemy się, że przed królem stanął osobiście ks. Maciej z Mąkolina prosząc monarchę o potwierdzenie przedłożonego dokumentu Mikołaja II Radziwiłła z 1511 r. Wciągnięcie jego treści do królewskiego dyplomu skutkowało jednoczesnym dokonaniem prawnego potwierdzenia, dlatego też stanowi ona drugą część przywileju z 1534 r. Ostatni fragment dokumentu, poza nakazem wypełnienia wszystkich obowiązków wynikających z treści radziwiłłowskiej fundacji, zawiera powiększenie kalinowskiego beneficjum przez Zygmunta Augusta, obejmujące kolejne prawa i przywileje. W pierwszej kolejności monarcha udzielił ks. Maciejowi i jego następcom prawa do pobierania dziesięciny snopowej [s. 90] (*decimam manipularem*) z królewskich wsi Boguszewo i Szpakowo, a także z gruntów nazywanych *Corzeniowskie*, położonych nad brzegiem Nereśli, naprzeciwko dworu w Knyszynie (już wówczas nazywanym *curia nostra Knisinensis*). Grunta te zostały obsadzone osadnikami pochodzącymi ze wsi Szpakowo. Wszyscy mieszkańcy tych miejscowości zostali obciążeni obowiązkiem oddawania do kościoła w Kalinówce dziesięcin z każdego posiadanego łanu w wymiarze rocznym jednej beczki (*casula*) pszenicy i jednego korca owsa. Oprócz daniny dziesięcinnej wierni z wymienionych wyżej wsi zobowiązani byli do oddawania 4 groszy litewskich z każdego łanu, również w wymiarze rocznym. Te same obowiązki nałożono na mieszkańców nowo lokowanej wsi, określanej w dokumencie jako Nowa Wola i położonej nad rzeką Brzozówką. W ramach lokacji Nowej Woli, ks. Maciej z Mąkolina został zobowiązany przez Zygmunta Augusta do założenia w niej kaplicy pw. Boga Wszechmogącego, Narodzin Najświętszej Marii Panny, św. Macieja i Mateusza apostołów oraz św. Antoniego z Padwy i św. Leonarda. Do jej obsługi pleban kalinowski miał wydelegować podległego sobie duchownego. Niewątpliwie ustęp ten dotyczy wsi Brzozowa i funkcjonującej tam do dziś kaplicy⁴⁵. Z późniejszych dokumentów dowiadujemy się jednak, że królewski nakaz nie został wypełniony aż do lat osiemdziesiątych XVI w.

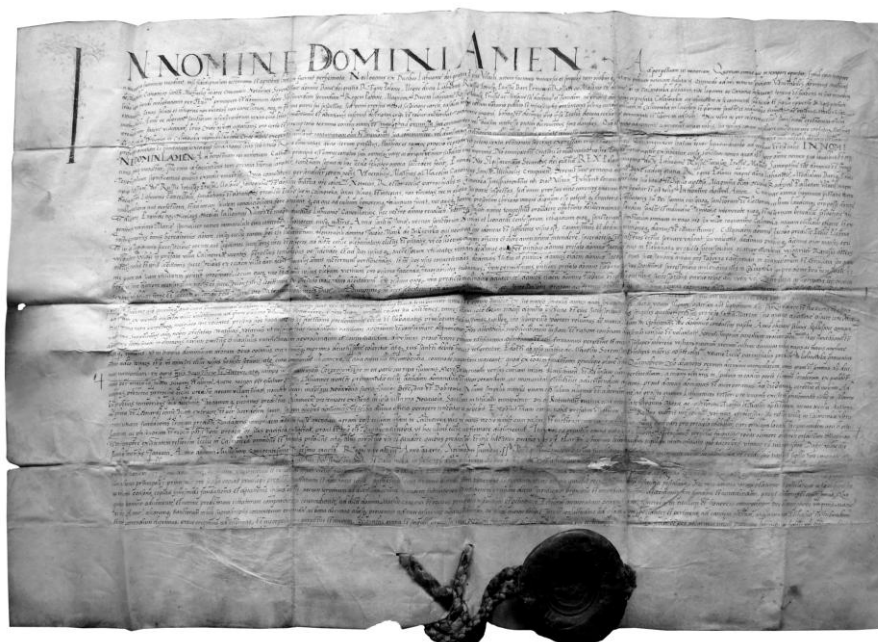
[s. 91] Ksiądz Maciej z Mąkolina przedstawił również przed królem nieznany nam dokument donacyjny, najprawdopodobniej Mikołaja II Radziwiłła lub któregoś z jego potomków, wystawiony na rzecz poprzedniego, niewymienionego z imienia i nazwiska plebana w Kalinówce. Zgodnie z jego brzmieniem, do kościelnego beneficjum przyłączono pół łanu położonego za świątynią, wraz z przylegającymi do niego pastwiskami i łąkami. Grunta te weszły częściowo w skład gospodarstwa plebańskiego, pozostałe były przeznaczone na ogrody. W związku z tym, że poprzednik ks. Macieja korzystał z tych gruntów w nienaruszony sposób, duchowny prosił króla o potwierdzenie tej własności, co król w odpowiedzi uczynił.

Potwierdzenie królewskie stanowiło z całą pewnością część procedury zmierzającej do oficjalnej erekcji parafii kalinowskiej. Musiała się ona rozpocząć jakiś czas wcześniej, zapewne pod koniec 1533 r., a wystawiony 14 stycznia 1534 r. przez biskupa wileńskiego

⁴⁴ S. Cynarski, *Zygmunt August*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1988, s. 24-26; A. Sucheni-Grabowska, *Zygmunt August. Król polski i wielki książę litewski 1520-1562*, Kraków 2010, s. 17-20.

⁴⁵ J. Maroszek, *Jaświły. Dzieje obszaru gminy do końca XVIII wieku*, Białystok 2004, s. 83-86.

przywilej stanowi efekt końcowy starań ks. Macieja z Mąkolina i pracy konsystorza wileńskiego (aneks nr III).

Aprobata funduszu kościoła w Kalinówce wydana przez biskupa wileńskiego Jana z Książąt Litewskich, Wilno 14 I 1534 r. [Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku].

Pieczęć biskupa Jana z Książąt Litewskich.

Dokument z 14 stycznia 1534 r. został sporządzony ręką skryby biskupiego kleryka Mikołaja Motyczki z Łomży⁴⁶, na pergaminowej karcie o wymiarach 46 x 70 cm i zagiętej u dołu (7,5 cm). Szczęśliwie zachowała się do naszych czasów pieczęć biskupa Jana z Książąt Litewskich, przywieszona do dyplomu na jedwabnym, żółto-zielonym sznurze. Pieczęć bi-

⁴⁶ Wyświęcony na duchownego przed 1527 r., tytuł magistra uzyskał w 1539 r. Jako notariusz apostolski występował w latach 1525-1547, zaś notariuszem wileńskiej kurii biskupiej był w latach ok. 1527-1546. Por.: LKD, nr 1490, s. 260-261.

skupa przedstawia litewską Pogoń, mitrę i pastorał (symbolizujące władzę ordynariusza)⁴⁷. Przywilej został sporządzony w języku łacińskim. Niestety dolne partie dokumentu uległy częściowemu zniszczeniu i wytarciu, dlatego pewnych fragmentów tekstu nie udało się odczytać, a nie sposób ich uzupełnić z powodu braku późniejszych odpisów i rejestrow. Pergamin otrzymał numer trzeci wśród akt kościoła parafialnego w Kalinówce, nadany mu w *Duchownym Archiwum Obwodu Białostockiego*.

[s. 92] Jak wynika z treści dokumentu, akt erekcji poprzedzony został rozesłaniem listu do plebanów sąsiednich parafii Kalinówki. Intencją biskupa było poinformowanie okolicznych duszpasterzy o zamiarze wydzielenia nowej jednostki i wezwanie zainteresowanych stron do Wilna, gdzie przed biskupem każdy miał prawo przedstawić swe obiekcje i uwagi. Odbiorcami biskupiego listu byli plebani z Goniądza (ks. Józef Żebrowski⁴⁸), Knyszyna, Dolistowa (ks. Stanisław Dąbrówka⁴⁹) i Trzciannego (ks. Maciej⁵⁰). Jednakże na rozprawę, poza ks. Maciejem z Mąkolina, nie stawił się żaden z wezwanych duchownych z sąsiednich placówek, dlatego też urzędowa erekcja nowej parafii odbyła się bez problemów i była w zasadzie potwierdzeniem stanu faktycznego. Biskup Jan z Książąt Litewskich podniósł kościół w Kalinówce do rangi parafii, przyznając mu wszystkie dotychczasowe immunitety, prawa, dobra, dziesięciny i inne pożytki, zapisane w dokumentach funduszowych Mikołaja II Radziwiłła i króla Zygmunta Augusta. Podczas wydawania aktu erekcyjnego obecni byli członkowie kapituły wileńskiej: ks. Jan z Domanowa⁵¹, proboszcz katedry wileńskiej i wikariusz *in spiritualibus*, Jerzy Chwalczewski⁵², kanonik wileński i skarbnik biskupa Jana, wreszcie pisarze biskupi Mikołaj z Łomży oraz Jan Strzembosz⁵³.

[s. 93] W dokumencie erekcyjnym parafii nie podano zasięgu nowo utworzonej jednostki, nie możemy więc odtworzyć przebiegu jej granic i przynależących do nich w 1534 r.

⁴⁷ Używanie w herbie przez biskupa Jana jagiellońskiej Pogoni, miało podkreślać jego przynależność do królewskiej dynastii. Por.: Z. Piech, *Monety, pieczęcie, i herby w systemie symboli władzy Jagiellonów*, Warszawa 2003, s. 238-239. Warto zaznaczyć, że autorowi znane są jedynie dwie zachowane do dziś pieczęcie Jana z Książąt Litewskich.

⁴⁸ Por. przyp.: 41. O duchownym nie wspominają autorzy LKD. W wydawnictwie tym, pod nr 1028, na s. 182, umieszczono również Józefa Żebrowskiego, ale jest to najprawdopodobniej inna osoba, występująca w latach 1562-1571, jako pleban w Topczewie, Pietkowie i Narwi.

⁴⁹ Kanonik wileński i jednocześnie pleban kościoła szpitalnego św. Marii Magdaleny. Duszpasterzem w Dolistowie był w latach ok. 1506-1536. Żył jeszcze w 1551 r. Biogram w: J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 439; LKD, nr 2195, s. 363-364.

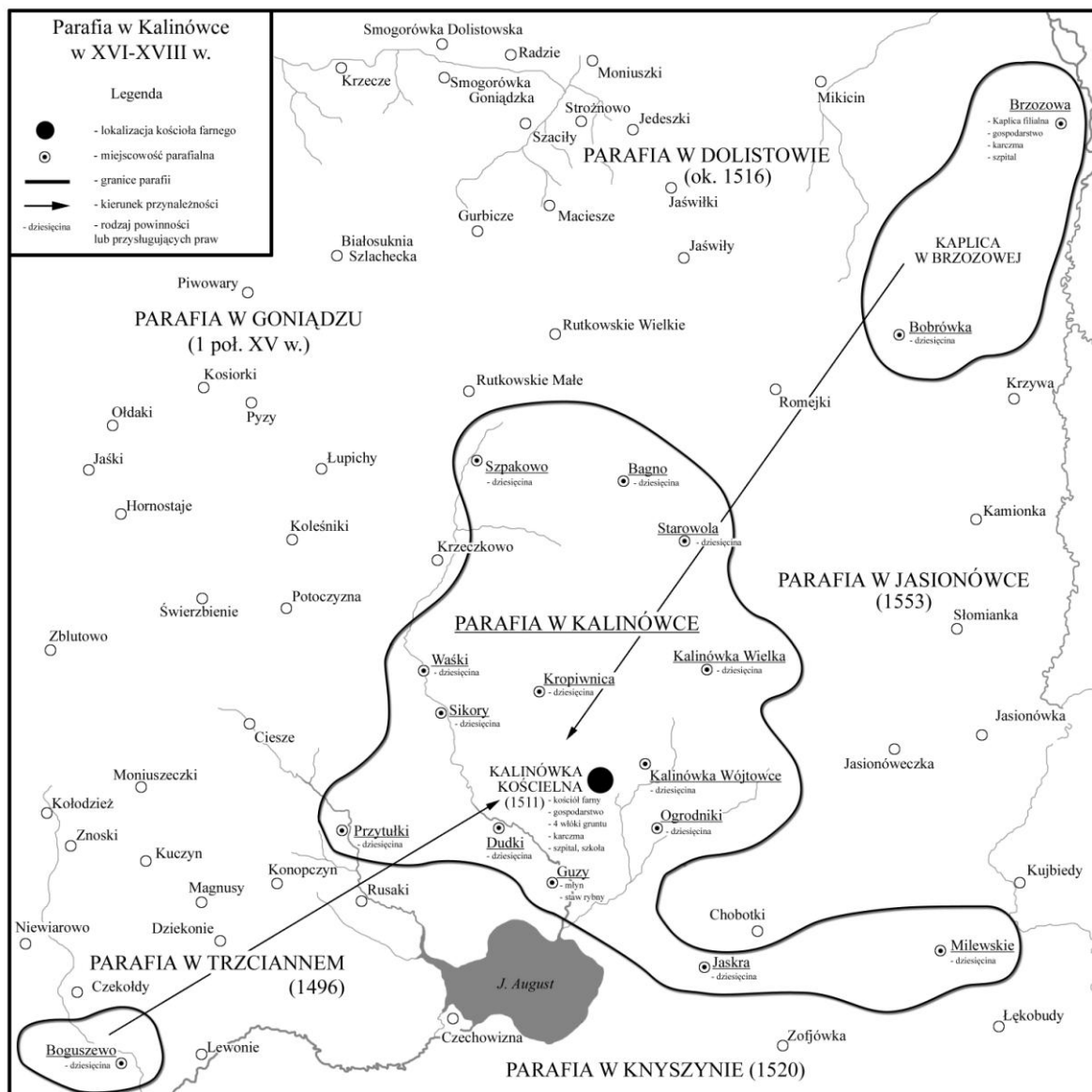
⁵⁰ Występuje po raz pierwszy w 1521 r., kiedy to świadcował na dokumencie uposażeniowym mansjonarii przy kościele parafialnym w Goniądzu. AAB, AArB, Mikołaj II Radziwiłł uposaża mansjonarię przy kościele parafialnym w Goniądzu, Szpakowo 1521 (opublikowany w: J. Kloza, J. Maroszek, *Dzieje Goniądza*, s. 125-128 (aneks nr 6)). Jako pleban w Trzciannem wzmiankowany był jeszcze 27 lutego 1543 r. J. Maroszek, A. Studiarek, *Dzieje Trzciannego i obszaru gminy Trzcianne w XV-XX wieku*, Trzcianne 2004, s. 109.

⁵¹ Urodzony ok. 1500 r. w Domanowie na Podlasiu, studiował w Krakowie i we Włoszech, od 1521 r. kanclerz biskupa wileńskiego, zaś od 1529 r. kanonik wileński, od 1530 r. wikariusz i oficjał. W 1531 r. powierzono mu kierownictwo odbudowy zniszczonej w 1530 r. katedry wileńskiej. W 1556 r. otrzymał sakrę papieską na biskupstwo żmudzkie. Zmarł w 1563 r. J. Jasnowski, *Domanowski Jan (zm. 1563)*, PSB, t. 5, 1939-1946, s. 298-299; LKD, nr 830, s. 142-145.

⁵² W dokumencie odnotowany został Jakub Chwalczewski, ale ze względu na pełnione funkcje możemy go identyfikować z Jerzym, późniejszym biskupem łuckim (1536-1549). Karierę rozpoczął na dworze biskupa Jana z Książąt Litewskich. Został następnie mianowany przez biskupa administratorem diecezji i sufraganiem wileńskim (biskupem metoneńskim). Po przeniesieniu Pawła Holszańskiego z tronu łuckiego na wileński, Jerzy Chwalczewski został prezentowany przez Zygmunta I na biskupstwo łuckie. Zmarł w 1549 r. W. Pocięcha, *Chwalczewski Jerzy h. Trąby (zm. 1549)*, PSB, t. 4, 1938, s. 1-2; LKD, nr 1053, s. 187-189.

⁵³ LKD, nr 827, s. 141-142.

miejsowości. Najwcześniejsze informacje o zasięgu parafii kalinowskiej pochodzą z 1 poł. XVII w. Jak odnotowano w tym roku, pod władzę plebana z Kalinówki podlegały te miejscowości, które na jego rzecz oddawały dziesięcinę. Były to: Kropiwnica, Szpakowo, Bagno, Starowola, Kalinówka Wielka, Wójtowce należące do Stefana Kurzenieckiego, Bobrówka, Brzozowa (w 1534 r. jako Nowa Wola), dwór Kurzenieckich w Kalinówce (dziś Ogrodniki), Boguszewo, Przytułki, Dudki, Guzy, Jaskra i Milewo⁵⁴.

Parafia w Kalinówce w XVI-XVIII w.

[s. 94] Opis granic włości goniądzkiej sporządzony w 1536 r. przekazuje podstawowe informacje o funkcjonowaniu erygowanej dwa lata wcześniej parafii. W Kalinówce Większej znajdował się w tym czasie kościół farny, którego pleban posiadał na swój użytek sześć włók gruntu. Powierzchnia ta osiągnięta została najpewniej po powiększeniu początkowych czte-

⁵⁴ BUWil, f. 57, B53-40, k. 238v.

rech włók o grunta wzmiankowane w potwierdzeniu królewskim z 1534 r. Odnotowano również, że pleban ma w swej władzy wszystkie karczmy w miejscowości⁵⁵.

Przyłączenie parafii kalinowskiej do dóbr knyszyńskich i zmiana przynależności prawa patronatu, zdecydowały o doborze obsady beneficjum kalinowskiego w ciągu kolejnych stuleci. Polityka obsadzania beneficjów podlegających pod królewskie prawo patronatu skutkowałą zwykle doбором osób duchownych, które pełniły liczne urzędy i godności kościelne oraz państwowe. Parafie wiejskie stanowiły jedynie dodatkowe uposażenie osób pozostających w bliskich stosunkach z królem i jego dworem, takich jak sekretarze królewscy, kanonicy, a nawet biskupi⁵⁶. Zjawisko to możemy obserwować także w przypadku Knyszyna i Kalinówki, gdzie o obsadzie beneficjów decydował monarcha. Przykładem tego typu działań jest opisana wyżej postać ks. Macieja z Mąkolina, który w swych rękach trzymał kilkanaście różnych beneficjów parafialnych, prebend i kanonii. Cechą charakterystyczną beneficjum w Kalinówce był również fakt, że przynajmniej od lat sześćdziesiątych XVI w. zdarzały się przypadki jego łączenia z beneficjum knyszyńskim osobą tego samego duchownego. Nadrzędna rola Knyszyna mogła wynikać ze związków świątyni z monarszą rezydencją i niejako „stolicą” rozległych dóbr własnych Zygmunta Augusta, a następnie starostwa knyszyńskiego. Warto również podkreślić, że ranga parafii w Knyszynie znacznie wzrosła po podniesieniu jej w 2 poł. XVI w. do stolicy dekanatu⁵⁷, do którego od początku przyporządkowana była parafia w Kalinówce.

W 1553 r. wzmiankowany był po raz pierwszy wikariusz pracujący przy kościele w Kalinówce, ks. Andrzej Truszkowski⁵⁸. Pełnił on najprawdopodobniej funkcję komendarza, czyli bezpośredniego zastępcy plebana, a jego pojawienie się w kościele mogło wynikać z częstej nieobecności ks. Macieja z Mąkolina, który ze względu na posiadane urzędy kościelne zapewne rzadko przebywał w Kalinówce.

[s. 95] Po ks. Macieju z Mąkolina plebanię kalinowską objął ks. Tomasz Rosa, wzmiankowany jedynie w 1556 r. Nie wiemy nic na temat tej postaci, nie znamy daty objęcia przez niego beneficjum kalinowskiego, ani tym bardziej jego wcześniejszej i dalszej kariery duchownej. Jako pleban w Kalinówce pojawia się w liście króla Zygmunta Augusta, wystosowanym z Wilna (niestety nie odnotowano w nim daty dziennej i miesięcznej)⁵⁹ do dzierżawcy starostwa knyszyńskiego, Piotra Chwalczewskiego (1552-1564)⁶⁰. Monarcha nakazał w nim swemu dworzaninowi, aby ten postępował zgodnie z przywilejem fundacyjnym kościoła w Kalinówce i oddawał na rzecz tamtejszej plebanii cztery rączki miodu rocznie. Starosta i jego poddani zalegali z daniną od dwóch lat i pomimo wcześniejszych napomnień królewskich, wciąż nie wypełniali nałożonej na nich powinności. Zygmunt August w omawia-

⁵⁵ *Археологический сборник*, t. 1, nr 20, s. 27.

⁵⁶ M. Sokół, W. Wróbel, *Kościół i parafia w Suraziu. Monografia historyczna do 1939 r.*, Suraz 2010, s. 225-226.

⁵⁷ J. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań 1972, s. 72; T. Krahel, *Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej*, „Studia Teologiczne”, t. 5-6, Białystok-Drohiczyń-Łomża 1987-1987, s. 15; W. F. Wilczewski, *Wizytacja diecezji wileńskiej za rządów biskupa Abrahama Wojny w roku 1633*, [w:] *Mój Kościół w historię wpisany*, pod red. T. Kasabuła, A. Szot, Białystok 2007, s. 432.

⁵⁸ LKD, nr 263, s. 58.

⁵⁹ AGAD, Kapicjana, p. 53, s. 155-156, 165-167, 168-169 (obłata w aktach grodzkich goniądzkich w 1749); kopia wypisu z akt goniądzkich również w: AAB, APKalinówka, List Zygmunta Augusta do Piotra Chwalczewskiego, 1556 r.

⁶⁰ W. Pociecha, *Chwalczewski Piotr h. Trąby (zm. 1566)*, PSB, t. 4, 1938, s. 2-3.

nym liście nakazał więc, aby kościołowi stratę zwrócono w pieniądzu⁶¹. Nie była to jednak ostatnia interwencja królewska w sprawę kościoła kalinowskiego i knyszyńskiego.

Jak zauważył Józef Maroszek, nasilenie wrogich stosunków pomiędzy wiernymi a plebaniami w Knyszynie i Kalinówce przypadło na lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XVI w. Zdaniem autora było to związane z obecnością na terenie miasta szeregu osób wyznających religie reformowane, jak chociażby Wołowiczów, którzy w swym dworze knyszyńskim posiadali zbór kalwiński⁶². Sytuacja taka musiała wpływać na postawę okolicznej ludności. Niewątpliwie stosunek wiernych do duchowieństwa katolickiego kształtowała w tym czasie rozpowszechniona silnie ideologia reformacyjna, która w wielu punktach negowała dotychczasowe, często uciążliwe, praktyki obowiązujące w parafiach. W rezultacie połowa XVI w. charakteryzowała się przede wszystkim nieustanną walką między parafianami a plebanią, głównie o powinności dziesięcinne. Tego typu konflikty występowały nie tylko w Knyszynie i Kalinówce, ale również w wielu innych parafiach Podlasia⁶³. Sporne kwestie próbowano rozwiązywać przed sądami grodzkimi, biskupimi i królewskimi, ale nieustępliwość stron powodowała, że procesy ciągnęły się niekiedy całymi latami, zwykle nie przynosząc efektów lub doprowadzając do zmian w sposobie wypełniania powinności zapisanych w przywilejach fundacyjnych i uposażeniowych⁶⁴.

[s. 96] W ten sposób próbowano rozwiązać konflikt w Knyszynie, gdzie w 1566 r. nowy pleban ks. Marcin Stokliski (obsadzony na beneficjum ok. 1561 r.⁶⁵) zawarł z mieszczanami ugodę dotyczącą dziesięciny⁶⁶. Najpewniej polubowne rozwiązanie pozostało jedynie na papierze, skoro w 1578 r. kolejny pleban w Knyszynie, ks. Marcin Suchotnicki skarżył się przed sądem miejskim, że mieszkańcy miasta Knyszyna, z wójtem Andrzejem Bolestą na czele, nie chcą oddawać daniny dziesięcinnej do plebanii⁶⁷.

Przed 1564 r. beneficjum kościoła parafialnego w Kalinówce zostało oddane w zarząd wspomnianemu plebanowi knyszyńskiemu, ks. Marciniowi Stokliskiemu, który przejął je po ks. Tomaszu Rosie. 11 listopada tego roku duchowny otrzymał z rąk Piotra Chwalczewskiego fragment gruntu o powierzchni dziewięciu morgów, położony *na ogrodach pustych pod siołem Kalinówką*. Była to rekompensata za sianożęci należące do plebanii kalinowskiej, zalane podczas tworzenia jeziora zwanego August. W posiadanie nowych dóbr ks. Stokliski został

⁶¹ List, pisany w oryginale w języku ruskim, został przepisany w alfabecie łacińskim do akt goniądzkich w 1749 r., ale pisarz popełnił liczne błędy w tłumaczeniu, dlatego też treść królewskiego listu pozostaje w wielu miejscach niejasna.

⁶² J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 239.

⁶³ Por.: M. Sokół, W. Wróbel, *Kościół i parafia w Surażu*, s. 148-149, 232-259.

⁶⁴ Polubowne rozwiązania konfliktów o dziesięcinę zwykle następowało poprzez zmianę sposobu świadczenia, np. z dziesięciny snopowej lub sypkiej na dziesięcinę pieniężną. Przykładem może tu służyć zamiana dziesięciny snopowej na pieniężną dokonana w 1562 r. pomiędzy ks. Piotrem z Poznania, plebanem w Surażu, a właścicielami dóbr Pietkowo i Wielkowo. AGAD, Księgi ziemskie bielskie (suraskie), sygn. 2, k. 294-295, 296-297v.

⁶⁵ Po śmierci plebana knyszyńskiego, ks. Macieja Kolczyńskiego. LKD, nr 1795, s. 308.

⁶⁶ AGAD, Księga grodzka bielska, sygn. 3, k. 60.

⁶⁷ MNK, BCz, sygn. 1775 IV, s. 1031: *stanowszy J. X. pleban knyszynsky Marcin Suchotnicki uczynił protestatią na sławetnego Andrzeia Bolestę, wojta knyszyńskiego y na wszytek gmin miasta Knyszyna, że niewiem przeć dziesięciny, którą zwykli dawać y kontraktem pod sowitością ze mną uczynionem, na co mi się y sami opisali, trzymać y dawać nie chcą, w czym się niemala krzywda kościołowi Bożemu dzieie, że kapłani przy nim służyć niechą. Gmin wszytkiego miasta stoione obecnie powiedzieli, żeśmy wszyscy do P. Andrzeia Bolesty wojta knyszyńskiego, do którego zwykli oddawać, oddali y niceśmy niewinni y zapłacili [...]*.

wprowadzony przez ks. Adama Pilchowskiego, sekretarza królewskiego, oraz Jarosza Koryckiego, starostę mielnickiego⁶⁸.

Problemy z wypełnianiem powinności opisanych w dokumentach fundacyjnych trwały nadal. Ks. Stokliski musiał w 1569 r. ponownie ubiegać się o protekcję ze strony kolatora obu kościołów, króla Zygmunta Augusta. Monarcha w związku ze skargami plebana knyszyńskiego i Kalinowskiego wystosował 18 maja tego roku list do Jerzego Kurzenieckiego, właściciela Jasionówki i wójtostwa kalinowskiego⁶⁹. Według relacji plebana, miał on wyrządzać liczne krzywdy w dobrach beneficjalnych. Król pisał do swego dworzanina, że *skarży się nam pleban nasz knyszyński i kalinowski ks. Marcin Sto[k]liski o tym, iż wierność wasza grunty jego własne ku kościołowi tamtejszemu należące zabierasz, dróg i pastwisk jego plebańskich starodawnych mieć zabraniasz i niemale krzywdy i uciśnienia jemu działasz, w czym on [...] prosił nas, abychmy o tym list nasz do was pisać rozkazali i takowych krzywd onemu czynić nie dopuścili. A tak gdyż wszystkie grunty onego kościoła [s. 97] knyszyńskiego są własnego podawania naszego, tedy słusznie z zwierzchności naszej bronione być mają, aby się w nich ni od kogo żadne ubliżenie nie działo [...]. Napominamy i rozkazujemy, iżbyście gruntów, wygonów i dróg z dawna ku plebanii tamtejszej należących nie zabierał i bydłu plebańskiemu pastwisk nie zabraniał, ale się we wszystkim spokojnie i wedla dawnego dzierżenia zachował, iżby pleban tamejszy żadnej krzywdy i uciśnienia od wierności waszej nie przyjmował i nam o tym skargami swymi nabiegania nie działał*⁷⁰. Jednocześnie wystosował list do Andrzeja Dybowskiego, ówczesnego dzierżawcy knyszyńskiego, aby ze swego urzędu napomniał Kurzenieckiego, by więcej nie czynił krzywd w dobrach plebanii knyszyńskiej⁷¹.

List królewski nie przyniósł rozwiązania konfliktu, a nieustępliwy Kurzeniecki, wykorzystując fakt pozostawania w stosunku pokrewieństwa z biskupem wileńskim Walerianem Protasewiczem, przedstawił przed ordynariuszem swój punkt widzenia na konflikt z ks. Stokliskim. Biskup stając po stronie Jerzego Kurzenieckiego, napomniał w ostrych słowach plebana knyszyńskiego i kalinowskiego. Reprimenda ze strony biskupa Protasewicza bynajmniej nie powstrzymała ks. Stokliskiego od wytoczenia ponownie przed królem sprawy przeciwko Kurzenieckiemu. Spór monarcha rozstrzygnął 19 listopada 1569 r.⁷²

Kłopoty plebana kalinowskiego z wypełnianiem powinności dziesięcinnych trwały nadal. W 1576 r. skarżył się on przed swoim nowym kolatorem, królem Stefanem Batorym, przebywającym w Knyszynie w dniach 24-28 lipca⁷³, że *mu nie chcą poddani nasi [tzn. królewscy] ze wsi Szpakowa, starostwa knyszyńskiego, dawać dziesięciny na plebanie kalinow-*

⁶⁸ AAB, APKal, List ks. Adama Pilchowskiego i Jarosza Koryckiego, Kalinówka 1564 r.

⁶⁹ Jerzy Kurzeniecki był synem Iwana z Kurzeńca, służebnika Mikołaja II Radziwiłła, a następnie królowej Bony. Jego biogram w: J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 474; J. Maroszek, A. Studniarek, *Dzieje obszaru gminy Jasionówka*, s. 5-12.

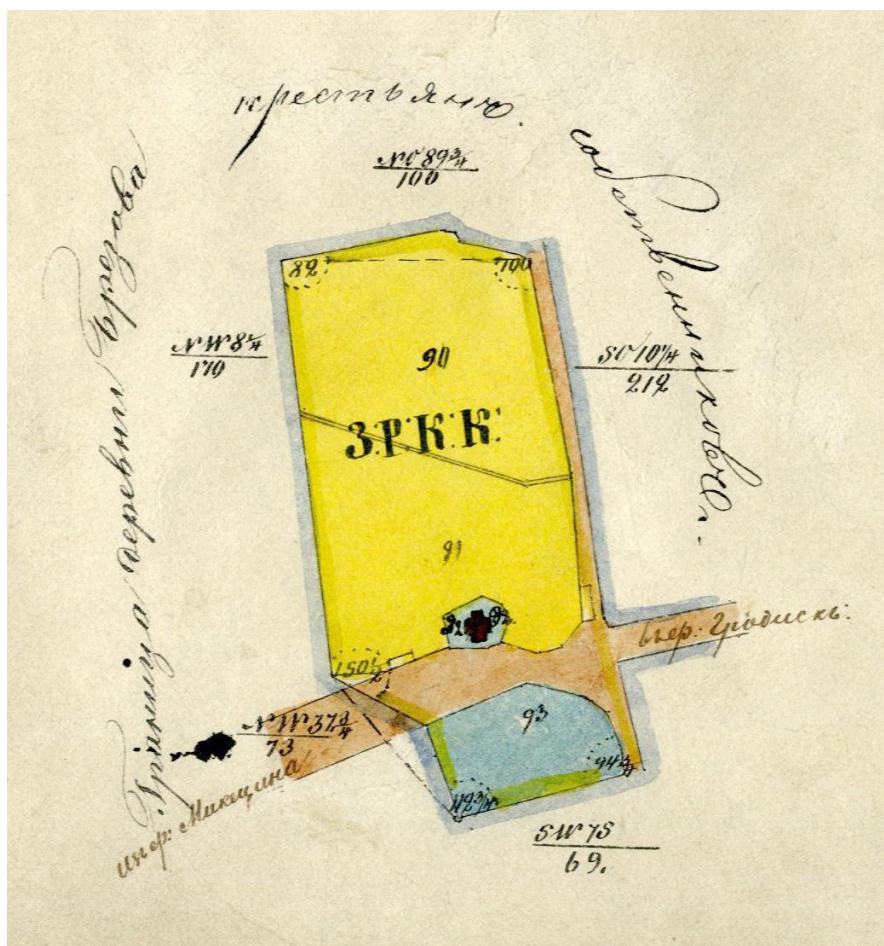
⁷⁰ *Lietuvos Metrika*, knyga nr 52, užrašymų knyga nr 52 (1569-1570), Wilno 2004, nr 23, s. 41-42; AGAD, Kapičana, p. 53, s. 429-433 (obłata w aktach grodzkich goniądzkich w 1756). Odpis tego listu również w: AAB, APKal, List Zygmunta Augusta do Jerzego Kurzenieckiego, Lublin 1569 r.

⁷¹ *Lietuvos Metrika*, 52 [52], nr 24, s. 42-43.

⁷² AGAD, Księga ziemiska bielska, sygn. 2, k. 11-11v.

⁷³ M. Werde, *Itinerarium króla Stefana Batorego 1576-1586*, Warszawa 2010, s. 81. Jak podaje autor, *głównym powodem podróży do Tykocina i Knyszyna (związanej także z przejęciem ruchomości i arsenału po Zygmuncie Auguście) były narady z senatorami litewskimi (Mikołajem Radziwiłłem „Rudym”, wojewodą wileńskim i kanclerzem) w sprawie wygasającego rozejmu z Moskwą i zorganizowania doraźnej obrony na wypadek ataku. Przebywając w Knyszynie monarcha potwierdził przywileje miasta Wilna oraz odbył polowanie w Puszczy Knyszyńskiej*.

ską, jemu należącą, na którą [ma] przywilej od nieboszczyka króla Augusta [...]. Batory nakazał ks. Adamowi Pilchowskiemu zmusić poddanych ze wsi Szpakowo do wznowienia oddawania dziesięciny, a plebana z Kalinówki zachować przy prawach i przywilejach⁷⁴. Czy polecenia wydawane przez dzierżawcę knyszyńskiego poskutkowały, tego do końca nie wiemy, chociaż z późniejszych źródeł jednoznacznie wynika, że sytuacja nie uległa poprawie.

Plan gruntów Brzozowej [Archiwum Państwowe w Białymstoku, Grodzieńska Komisja Lustracyjna, sygn. 95].

[s. 98] Dopiero objęcie ok. 1579 r. starostwa knyszyńskiego przez gorliwego katolika, Jana Zamoyskiego, polepszyło sytuację kościołów w Kalinówce i Knyszynie. Choć nadal zdarzały się problemy z wypełnianiem powinności przez wiernych, to jednak duchowni z obu świątyń znaleźli w Zamoyskim protektora. 28 kwietnia 1585 r. starosta pisał do swego podstarościego, Pawła Wierzbickiego, aby ten nie wzbraniał plebanowi z Knyszyna prawa do połowu ryb w stawie młyńskim w Przytułach, natomiast do kościoła w Kalinówce oddawał miód z leśnictwa knyszyńskiego, zgodnie z pozostającymi w mocy przywilejami fundacyjnymi⁷⁵. Najprawdopodobniej Zamoyski znał osobiście treść dokumentu Zygmunta Augusta z 1534 r., skoro nakazał podstarościemu pomóc plebanowi kalinowskiemu w rozmierzeniu placu pod kaplicę we wsi Brzozowa. Osobista interwencja Jana Zamoyskiego wynikała niewątpliwie ze

⁷⁴ AGAD, Kopicjana, p. 53, s. 160-163, 173-175 (obłata w aktach grodzkich goniądzkich w 1749 r.); AAB, APKal, List Stefana Batoryego do ks. Adama Pilchowskiego, Knyszyn 1576 r.

⁷⁵ AGAD, Kopicjana, p. 43, s. 71 (obłata w aktach grodzkich goniądzkich w 1669 r.); AAB, APKal, List starosty knyszyńskiego Jana Zamoyskiego do podstarościego, Pawła Wierzbickiego, Belz 1585.

skarg, jakie złożył ówczesny pleban knyszyński i kalinowski, ks. Mikołaj Kisisz ze Lwowa. Dlatego też starosta pisał do swego zastępcy, *nierządów które mi ksiądz pleban na rejestrze sam pokazał, abyś niecierpiał w starostwie knyszyńskim. Pomóż też ile możesz do poprawy kościoła knyszyńskiego księdzu plebanowi i do zbudowania tej kaplicy nowej w Brzozowej i postawienia porządku kościelnego i nabożeństwa większego kazania*, [abyś] nowych wiar w Knyszynie nie dopuszczał, *dziesięciny z folwarków knyszyńskiego i Szpakowskiego zupełna oddawać według zwyczaju*. Z treści listu przebija troska starosty o przywrócenie dawnego porządku w dzierzawie knyszyńskiej, zaburzonego w ciągu ostatnich dziesięcioleci.

Podstarości Paweł Wierzbicki wykonał polecenie swego przełożonego, o czym donosił rok później listem datowanym 20 maja 1586 r. w Knyszynie. Pisał w nim do Jana Zamoyskiego, że zgodnie z rozkazem starosty i przywilejem Zygmunta Augusta, wymierzył w Brzozowej plac pod kaplicę. Jej granice opisał następującymi słowami: *jako się w sobie to miejsce puste ma, od drogi alias granice pól wsi Brzozowej, aż do rzeki Brzozowej w której ma ksiądz ryb wolne łowienie, z łakami do koszenia siana, jako idą od dróżki i od tego miejsca i placów, z ogrodami na prawej stronie za drogą, idąc ze wsi Brzozowej aż do rzeki, także z łakami*⁷⁶. Zakres wytyczonego wówczas gruntu precyzuje mapa Grodzieńskiej Komisji Lustracyjnej, sporządzona w 1864 r.⁷⁷ Jednak w 1716 r. wizytatorzy parafii pisali, że *na zbudowanie kaplicy dał grunta [...] oświecony Zamoyski dzierzawca i starosta knyszyński, ale po kilku latach sprawę tę wstrzymał kolejny starosta*⁷⁸. Na jak [s. 99] długi czas wstrzymano budowę kaplicy, trudno obecnie jednoznacznie wykazać. Jej budowa musiała nastąpić w ostatnich dziesięcioleciach XVI w. Pierwsze informacje o funkcjonowaniu w Brzozowej filii kościoła kalinowskiego pochodzą z wizytacji dekanatu knyszyńskiego, przeprowadzonej w 1633 r.⁷⁹ Kaplice opisywano jako wzniesioną z drewna, ale w tym czasie już zrujnowaną, wyposażoną jedynie w wielki ołtarz z obrazem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny oraz [s. 100] z cyboryum, które zdaniem wizytatorów znajdowało się w złym stanie. Na gruncie kościelnym stał też domek (*domuncula*) przeznaczony na mieszkanie dla wikariusza, a także dom, w którym zamieszkiwał nauczyciel szkoły. Obok drogi stał szpital; w 1633 r. korzystał z niego zaledwie jeden biedak. Na zabudowę gospodarstwa plebańskiego składała się w tym czasie stajnia, stodoła, obora i świronek do przechowywania warzyw. Całość była otoczona płotem wykonanym z różnych materiałów. Z opisu można wnioskować, że wymienioną zabudowę wzniesiono w czasie budowy kaplicy, a stopień jej zniszczenia utwierdza w przekonaniu, że musiało to nastąpić na przełomie XVI i XVII w.

Ostatni szesnastowieczny pleban kalinowski, ks. Mikołaj Kisisz ze Lwowa, pełnił jednocześnie funkcję plebana w Knyszynie. Wiemy, że duchowny ten we wrześniu 1586 r. próbował rozwiązać konflikt o dziesięcinę, który od lat sześćdziesiątych XVI w. toczyli plebani knyszyńscy z mieszkańcami⁸⁰. Na podstawie ugody mieszkańcy miasta Knyszyna zamiast dziesięciny snopowej mieli oddawać ks. Mikołajowi dziesięcinę sypką (po kopie owsa i żyta z każdej włóki), a także 5 groszy rocznie mesznego. Ostatni raz w funkcji plebana w Kalinówce

⁷⁶ AGAD, Kapicjana, p. 43, s. 73-74 (oblata w aktach grodzkich goniądzkich w 1669 r.).

⁷⁷ APB, Grodzieńska Komisja Lustracyjna, sygn. 95.

⁷⁸ AAB, APKal, *Inventarium supplectis ecclesiae Kalinoviensis, proventum, iurium et foundationis seu donationis* [1716 r.].

⁷⁹ BUWil, f. 57, B53-40, k. 260-261.

⁸⁰ MNK, BCz, sygn. 1775 IV, s. 1032-1033.

ks. Mikołaj Kisisz wymieniany był 30 stycznia 1596 r.⁸¹ Tego dnia przybył do Niewodnicy, gdzie razem z ks. Kalikstem Remiszewskim, plebanem juchnowieckim oraz Pawłem Łubic-
kim, plebanem z Choroszczy, świadczył na dokumencie uposażeniowym kościoła parafialne-
go w Niewodnicy, wystawionym przez Andrzeja Koryckiego i jego żonę Elżbietę z Kar-
piów⁸².

Nie wiemy, do kiedy ks. Mikołaj Kisisz ze Lwowa zarządzał kościołami w Knyszynie i Kalinówce. Z całą pewnością nowy pleban w Knyszynie, ks. Jan Grabowski, pojawił się już w 1609 r.⁸³, a pierwszy znany nam duchowny kalinowski z XVII w. wzmiankowany był w źródłach dopiero w 1620 r. Wówczas plebanem w Kalinówce był ks. Józef Sczyk (Szczik), wymieniany podczas przeprowadzonej w tym roku wizytacji parafii⁸⁴.

⁸¹ LKD, nr 1487, s. 279.

⁸² MNK, BCz, sygn. 1777 IV, s. 620-623. Opublikowany w: *Kościół katolicki na Podlasiu. Zbiór dokumentów erekcyjnych i funduszowych*, nr 1 (Niewodnica), oprac. J. Maroszek, W. F. Wilczewski, Białystok 1997, s. 12-21.

⁸³ Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Białorusi w Mińsku, f. 1708, op. 1, d. 100, k. 42-42v; tamże, f. 1708, op. 1, d. 101, k. 230-230v, gdzie wspomniany jest jako dziedzic na Pomianach, Solnikach i Łabędniku.

⁸⁴ AAB, APKal, *Inventarium rerum et suppellectilis ecclesiam Calinowcensem parochialis, ab illustrissimi et admodum reverendo domino Nicolao Isziora, archidiacono Vilnensis, praeposito Ossmianensis secretario SRM in visitatione generali eiusdem ecclesiam, anno Domini 1620 die 3 iunii ordinatum*.

ANEKS I

Goniądz, 27 kwietnia 1511 r.

Mikołaj II Radziwiłł, wojewoda wileński i kanclerz litewski, funduje we wsi Kalinówka kościół pw. Trójcy Świętej, Niepokalanego Poczęcia NMP, św. Anny, św. Mikołaja i Leonarda Wyznawców oraz Wszystkich Świętych. Na uposażenie plebana Jakuba z Majek Tykiewek przeznacza cztery włóki ziemi w Kalinówce, plac pod karczmę i prawo propinacji, prawo do korzystania z młyna i łowienia w wyznaczone dni ryb w stawie młyńskim. Z wsi Kalinówka do plebanii mają być oddawane corocznie cztery rączki miodu oraz dziesięcina w ziarnie. Pleban i jego następcy zostaje zobowiązany do koszenia łąki na siano, położonej nad brzegiem rzeki Rzepny.

Oryginał: AAB, Akta Archidiaconatu Białostockiego, akta dotyczące parafii w Kalinówce Kościelnej, dokument pergaminowy Mikołaja Mikołajewicza Radziwiłła, Goniądz 27 IV 1511 r. (b. sygn.).

Kopia: transumpt w dokumencie potwierdzającym przywilej Radziwiłła z 1534 r. **Kopia 1.** AAB, Akta Archidiaconatu Białostockiego, Akta Parafii w Kalinówce, dokument pergaminowy Zygmunta Augusta, Wilno 1534 r. (por. Aneks nr II); **Kopia 2.** AAB, Akta Parafii w Kalinówce Kościelnej, Zbiór luźnych dokumentów; **Kopia 3:** MNK, BCz, sygn. 1777 IV, s. 255-258; **Kopia 4:** BUWilno, f. 57, B53-44, k. 114-115.

Regest: o dokumencie z 1511 r. wspominają J. Fijałek i W. Semkowicz (G. Błaszczuk, *Regesty...*, nr 28), powołując się na transumpt Zygmunta Augusta z 1534 r. (por. kopia 3). Zaznaczają jednak, że oryginał nie był im znany.

Druk: brak.

Uwagi: tekst dokumentu przedrukowywany jest zgodnie z brzmieniem oryginału. Uzupełnienia luk spowodowanych zniszczeniami dokumentu sporządzono na podstawie transumptu wciągniętego do potwierdzenia Zygmunta Augusta z 1534 r. (por. kopia).

In nomine Domini amen. Cum inter omnia hominum pietatis opera, nulla meliora, aut persectiora et ad eorum salutem conducibilia fore possunt, quam ea que ad cultum honoremque Divinum fiunt, nec quiequam homine, praesertim Christiano magis dignum esse poterit, quam Creatoris et Salvatoris sui Dei summi, eius quoque sanctorum et electorum cultum laudemque pro posse augere et dilatare. Proinde nos Nicolaus Nicolai Radiwil palatinus Vilenensis et Magni Ducatus Lituaniae cancellarius hec nostro animo [s. 102] revolventes nostraque saluti animae tempestive providere affectantes deliberavimus in laudem et gloriam Sancte et Individue Trinitatis intemerate quoque et in aeternum benedictae matri Salvatoris genitricis Marie virginis, specialiter tamen immaculate eius Conceptionis honorem eiusque matris Annae sanctissime, nec non sanctorum Nicolai et Leonardi confessorum reliquorum quoque sanctorum et sanctorum omnium in pago nostro, seu villa cognomine Kalinowka, novam ecclesiam erigere et ex nostris propriis bonis haereditariis dotare, eius ecclesie curam hoc est plebanatum honorabili domino Jacobo Mayk de Thykewka, qui nobis ad hoc idoneus et sufficiens visus est, commissimus et dedimus praesentibusque damus, et committimus. Cui quidem domino Jacobo praedictae ecclesie plebano et ipsius legitimis successoribus per nos aut nostros legitimos successores et posteros ad dicte ecclesie plebanatum electis et praesentatis, ut eo liberius divinis officiis et cure animarum intendere, sacerdotesque et ministros ecclesie servare valeat seu valeant, dedimus praesentibusque damus quattuor mansos agri vulgariter *wloki* in praefata villa Kalinowka iacentes, perpetuis temporibus possidendas, et ad suas ipsiusque successorum utilitates utendos, dedimus quoque et praesentibus damus praefato domino Jacobo et eius in plebanatu praedicto successoribus quattuor mensuras vulgariter *raczki*

dictas mellis, nobis et nostris legitimis successoribus ex eadem villa dari debitis singulis annis in aeternam percipiendas et in suos usus convertendas, dedimus etiam et praesentibus damus eidem domino Jacobo et eius successoribus aream pro taberna edificanda in qua medonem cerevisia seu quemvis potum ad sua utilitatem poterit propinare, locum quoque rivo et domui ipsius plebani vicinum pro piscina facienda favorabiliter tribuimus. Item permittimus praesentibus praefato domino plebano et ipsius legitimis successoribus molendino nostro in Kalinowka sito pro domestica necessitate libere, uti sine dotatione mensurarium nobis et nostris successoribus legitimis ex praedicto molendino debitarum. Ex piscina quoque nostra praedicto molendino adiacente damus eidem domino plebano et ipsius legitimis successoribus, parvo rethe alias *wathq* vel *zabrodnija* in septimana ter, quarta sextaque videlicet feriis et sabbatho piscandi potestatem pro sua tantummodo necessitate. Adiungimus insuper sepe memorato domino Jacobo eiusquoque successoribus pratum ad faenum defalcandum, quod rivo Rzepna cognomine dicto, in parte silvam versus adiacet sinistra. Praeterea iam praescripta, omnes et singuli coloni seu kemtones nostrarum villarum videlicet Kalinowka et caeterarum ad praenominatum ecclesiam per nos [*ut praemissum*] est erectam et fundatam de novo pertinentium, et [*etiam earum*] si que per nos et posteros nostros postea locate et praedictae ecclesiae adiunctae [*fuerint*] alias quicunque sub cura praenominati plebani vel ipsius successorum sunt vel futuris [*temporibus erunt*] tenebuntur omnes et eorum quilibet [*ex suo manso*] annis singulis duos sexagenarios frumenti, unum [*siliginis, alterum autem*] leguminum [*alias jarzyny*] dare et suo curru et [*equis* s. 103] *ad unum ex vicinis* eiusdem villae kmetonem, ad quem plebano placuerit [*conducere iidem*] quoque praefati [*coloni seu kmetones*] omnes, et [*quilibet eorum eidem domino*] plebano et eius successoribus annis singulis quatuor [*grossos pro*] festo Sancti [*Martini*⁸⁵, *sine*] quavis dilatione [*solvere tenebitur. Haec firma*] rata perpetuoque inviolata fore volentes. Praesens hoc foundationis, seu erectionis praenominatae ecclesiae et plebanatus privilegium fieri iussimus sigilloque nostro subappenso roborari volumus ac muniri. Datum in Goniądz die dominico Conductus Pashae anno Christianae salutis millesimo quingentesimo undecimo⁸⁶.

ANEKS II

Wilno, 2 stycznia 1534 r.

Zygmunt August, na życzenie plebana kalinowskiego, ks. Macieja z Mąkolina, potwierdza dokument fundacyjny kościoła w Kalinówce, wystawiony w 1511 r. przez Mikołaja II Radziwiłła. Jednocześnie nadaje na potrzeby kościoła dziesięcinę snopową z Boguszewa i Szpakowa oraz gruntów zwanych Korzeniowskie, jak też cztery grosze litewskie z każdego łanu przynależącego do tych miejscowości. Te same pożytki mają płynąć do kościoła w Kalinówce z nowo założonej wsi Nowa Wola. Ks. Maciej został zobowiązany do wybudowania kaplicy w tej wsi i wyznaczenia jednego duchownego do jej obsługi, który odprawiałby w niej msze święte w każdą niedzielę. Król potwierdza także pozostałe grunta, posiadane przez duchownego.

Oryginał: AAB, Akta Archidiakonatu Białostockiego, akta dotyczące parafii w Kalinówce, dokument pergaminowy Zygmunta Augusta, Wilno 2 I 1534 r. (b. sygn.).

Kopia: **Kopia 1.** AAB, Akta Parafii w Kalinówce Kościelnej, Zbiór luźnych dokumentów; **Kopia 2:** MNK, BCz, sygn. 1777 IV, s. 255-258; **Kopia 3:** BUWilno, f. 57, B53-44, k. 114-115.

Regest: brak.

Druk: brak.

⁸⁵ 11 listopada.

⁸⁶ 27 IV 1511 r.

Uwagi: tekst dokumentu przedrukowywany jest zgodnie z brzmieniem oryginału. Uzupełnienia luk spowodowanych zniszczeniami dokumentu sporządzono na podstawie kopii nr 2.

[s. 104]

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Catholici principis est, omnes conatus suos, omnesque vires eo dirigere, ut inter subditos eius in primis Deo Omnipotenti Creatori et Redemptori nostro laus et honor iugiter exhibeatur, eiusque sanctum nomen, quod est super omne nomen, piis laudibus et precibus sedulo invocetur, ille enim id facientibus, tum praemia aeterna largitur, tum etiam saepius in hoc saeculo feliciter omnia succedere facit. Proinde nos Sigismundus Secundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae totiusque Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. dominus et haeres, tenore praesentium significamus quibus expedit universis. Quia comparens personaliter coram nobis *[vene]*rabilis Matthias a Makolin, canonicus sancti Michaelis Cracoviensis, serenissimae principis dominae Bonae, eadem gratia reginae Poloniae, magnae ducis Lituaniae, Mediolani Barique principis, Rossani, ac Russiae totiusque Prussiae, *[Masov]*iae, Samogitiae etc. dominae matris nostrae colendissimae notarius, rector ecclesiae parochialis in Kalinowka, iurispatronatus nostri dioecesi Vilmensi exhibuit coram nobis literas sub titulo et sigillo appenso magnifici olim Nicolai *[Ra]*dziwil palatini Vilmensis, magnus ducatus nostri Lituaniae cancellarii, foundationis et dotationis praedictae ecclesiae suae in Kalinowka, sanas, salvas et integras, non viciatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio carentes, quarum tenor sequitur et est talis:

[treść aneksu I]

Supplicavit itaque nobis praefatus Matthias notarius ut easdem literas foundationis ratificare, approbare et confirmare dignaremur. Nos attendentes supplicationem eius iustam et rationi consonam de consensu consilio et voluntate serenissimorum parentorum nostrorum colendissimorum, literas foundationis et dotationis huiusmodi in omnibus eorum punctis et clausulis ratificandum, approbandum et confirmandum duximus prout tenore praesentium ratificamus, approbamus et confirmamus perpetui et in aevum. Insuper inhaerentes vestigiis maiorum nostrorum cultum Divinum in dies magis ac magis augere, ampliareque cupientes, ut in templis Dominorum nostrorum Deus Optimus Maximusque inprimis devotissime coleretur atque eius sancti debito honore venerentur. Edocti ab ipso Mathia de Makolin, serenissimae principis matris nostrae colendissimae nostris ecclesiae parochialis praedictae in Kalinowka proventus annuos adeo tenues esse, ut *[ministri ecclesiae]* ipsius honeste servari atque curam animarum illi annexa et alia onera illi incumbencia commode supportari nequeant, quod ex eodem foundationis privilegio plene liquet. Quamobrem zelo devotionis permoti, decimam *[manipularem om]*nis grani et seminis alias decimum *[s. 105]* manipulum ex agris nostris Boguszewo et Spakowo atque campo vulgo nuncupato Corzeniowskie in ea parte seu ripa fluminis Nieresla iacentium versus curiam nostram Knisinensem *[et ad ipsam curiam]* pertinentium a colonis vero nostris in Spakowo in eadem parte fluminis locatorum, ex quolibet manso per unam casulam siliginis et alteram avenae, nec non per quatuor grossos Lithuanicae monetae praenominatae *[ecclesiae dandum, donan]*dum et incorporandum, ac immunitati ecclesiasticae adscribendum duximus, prout damus, donamus et incorporamus ascribimusque

perpetue et in aevum. Adiungimus praeterea parochiae ecclesiae praedictae novam [villam nostram no]viter locari inceptam Novawolia supra fluvios Berezowa et Bobrowka, ex cuius singulis mansis unam casulam siliginis et alteram avenae ac grossos quatuor Lithuanicos rectori pro tempore existenti praenominatae ecclesiae in Cal[inowka p]erpetuis temporibus solvi debebunt. Ita tamen quod plebanus praedictus Calinoviensis pro tempore existens, in ipsa villa nostra Nowawolia sacellum intitulum Omnipotentis Dei ac Nativitatis Matris eius Immaculae Virginis [Mariae] ac sanctorum Matthaei et Matthiae apostolorum, nec non Nicolai, Antoni de Padua et Leonardi confessorum extruere et per sacerdotem suum saltem diebus dominicis et festis Divina officia peragere tenebitur et debebit. [Exposuit etiam] coram nobis praefatus Matthias, serenissimae reginae, matris nostrae [colendissimae notarius], praedecessori suo rectori ecclesiae in Kalinowka ultra continentiam foundationis literarum praedicti fundatorum iam pridem datum fuisse [quendam agrum] post ecclesiam ipsam in Calinowka plus vel maius medio manso cum [pascuis et rubeto] circumcirca adiacentibus, cuius [agri pars pro] praediolo colebatur, pars ortulanis locata. In cuius quidem agri et [hortulanorum ac pascuorum et rubeti] possessione praedecessor suus pacifica extiterat, prout et ipse est. Supplicavit nobis ut hoc illius ecclesiae confirmare dignaremur. Itaque nos ea praemissa omnia, rata et grata habens decernimus perpetuae firmitatis robur obtinere. Decernentem praedictum Matthiam et pro tempore existentem rectorem ecclesiae in Calinowka, omnibus et singulis praedictis atque aliis perpetuo uti et gaudere quibus praedecessor et ipse hactenus pacifice usus est. Harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum anulare, quo ad praesens utimur, est subappensum. Datum Vilnae die secunda mensis Januarii, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quarto, regni vero nostri anno quarto.

Sigismundus secundus rex

[s. 106]

ANEKS III

Wilno, 14 stycznia 1534 r.

Biskup wileński, Jan z książąt litewskich, potwierdzając przywilej fundacyjny Mikołaja II Radziwiłła z 1511 r. i dyplom króla Zygmunta Augusta z 2 stycznia 1534 r., dokonuje oficjalnej erekcji parafii w Kalinówce.

Oryginal: AAB, Akta Archidikonatu Białostockiego, akta dotyczące parafii w Kalinówce, dokument pergaminowy biskupa Jana z Książąt Litewskich, Wilno 14 I 1534 r. (b. sygn.).

Kopia: brak.

Regest: brak.

Druk: brak.

In nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam omnia que in tempore aguntur, simul cum tempore a memoria hominum redecunt, nisi fidedignorum testimonio et apicibus literarum fuerint perhennata. Nos Ioannes ex ducibus Lithuaniae Dei gratia episcopus Vilnensis, notum facimus universis et singulis tam praesentibus quam futuris praesentium noticiam habituris. Quomodo ad nostri veniens praesentiam venerabilis dominus Mathias a Makolin, canonicus sancti Michaelis in arce Cracoviensis, notarius serenissimae dominae Bonae Dei gratiae reginae Poloniae, Magne Ducis Lithuaniae, Russiae totiusque Prussiae, Bari principis Rossani ac Masovie etc. domine ac in Calinowka plebanus, rite legitime ac canonice institutus, tenens et habens in suis manibus literas novi fundi meliorationis per serenissimum

principem et dominum dominum Sigismundum Secundum regem Polonie, magnum ducem Lithuanie, Russie totiusque Prussie ac Masovie etc. dominum et haeredem ac prioris dotationis in prefata Calinowka approbationem in se continentem sub titulo et sigillo appenso regis praefati emanatas, sanas, salvas et integras non viciatas non cancellatas, neque in aliqua parte suis suspectas, sed omni prorsus vero et suspicione carens, easdem nobis coram notario publico et infrascriptis praesentavit, petens eandem ecclesiam in Calinowka in laudem et gloriam sanctae et individuae Trinitatis ac virginis Marie eiusque matris sanctae Annae ac aliorum sanctorum infrascriptorum iuxta eius literas foundationis et dotationis inferius descriptas erigi et robur auctoritate ordinariae imponi, bonaque et decimas pro ipsa ecclesia dotata ecclesiastice immunitati et libertati adscribi. Nos vero, ne per celerem ecclesie huiusmodi erectionem, alicui praeiudicium facere videamur, literas cride in vim cittationis pro certo et peremptorio termino contra omnes et singulos [s. 107] ad praemissa sua communiter vel divisim interesse putans decrevimus fore dandas. Quo termino adveniente comparuit coram nobis seu versus coram auditorem causarum nostro praefatus Mathias de Makolin plebanus in Calinowka reproductis literis cride debite exequutis acusavit contumaciam omnium et singulorum sua communiter vel divisim ad erectionem ecclesie parochialis praefate interesse putan[zniszczenie] petendum contumaces pronuciari et eorum contumacia non obstans dictam ecclesiam praefertur dotatam et fundatam iuxta eius foundationis literas sub titulo regio emanatas quas iterum prefatus Mathias et nomine proprio reproduxit petens iuxta petitionem superius expressam erigi et confirmari. Quarum quidem literarum tenor sequitur de verbo ad verbum et est talis:

[treść aneksu I i II]

Post quarum quidem literarum foundationis et dotationis memoratae ecclesiae in Calinowka et cride sub titulo et sigillo nostro emanatae atque in ecclesiae parrochialibus circum adiacentibus videlicet in Gonijady⁸⁷, Knischin, Dolistovo, Trzciane et Calinowka in facie ipsarum ecclesiarum diebus festis omnis [zniszczenie] et adversus omnium [zniszczenie] et divisim interesse putans debite exequute coram nobis exhibuit ac [zniszczenie] reproductionem per ipsum dominum Mathiam canonicum et rectorem ipsius ecclesiae factam, comparens personaliter venerabilis et honorabilis domines Stanislaus Dabrowka⁸⁸ doctor canonicusque [Vilnensis] in Dolistovo et Jozepho Zebrowski⁸⁹ in Gonijadz ac Mathias in Trzciana⁹⁰ ecclesiarum parochialium rectores principales principaliter pro se ipsis copias privilegii praedictis foundationis et dotationis ecclesiae suprascriptis cum termino dicendi contra pecierunt et postularunt ac eorum quilibet pecit et cum debita instantia postulavit. Nos vero attenta eorum petitione et postulatione iusta et honesta ac rationi consona, copias huiusmodi foundationis et dota-

⁸⁷ Goniądz.

⁸⁸ Plebanem w Dolistowie był w latach 1519-1536. Wywodził się z Dąbrówki w powiecie warszawskim. Pod koniec XV w. jego ojciec, Marek, nabył wieś Wilamówkę koło Goniądza, co zdecydowało o obsadzie na pobliskim beneficjum dolistowskim, za poparciem Mikołaja II Radziwiłła. Stanisław kształcił się od 1491 r. na Akademii Krakowskiej. Od 1503 r. był plebanem w Niechorzu, zaś od 1518 r. kanonikiem wileńskim. Zmarł po 1551 r. J. Maroszek, *Pogranicze*, s. 439.

⁸⁹ Por. przyp.: 55.

⁹⁰ Jako pleban w Trzciannem wzmiankowany był jeszcze 27 II 1543 r. J. Maroszek, A. Studiarek, *Dzieje Trzciannego i obszaru gminy Trzciannie w XV-XX wieku*, Trzciannie 2004, s. 109.

tionis ipsius ecclesiae, nec non terminum ad dicendum contra eandem fundationem et dotationem primam diem iuridicam proxime et immediate sequentem, decernimus fore dandam et concedendam, prout dedimus et concessimus. Quo quidem termino advenientem et nemine praedictorum cittatorum comparentium contradicente ad dicti domini Mathie canonici et rectoris principalis instantiam et petitionem, ecclesiam memoratam parrochiam in Calinowka in titulum et honorem Omnipotentis Dei et conceptionis virginis Mariae ac divie [s. 108] Annae aliorumque sanctorum in literis suprascriptis contentorum erigendum ac bona, decimas aliosque proventus ad eam inscriptos, dotatos et donatos ac alios quomodolibet iure et consuetudine ad ipsam ecclesiam spectantes et pertinentes ad eandem ecclesiam, atque immunitati ecclesiastice adscribendum et incorporandum duximus, prout erigimus, adscribimus et incorporamus perpetuo et in aevum. Decernentes omnia et singula praemissa robur perpetue firmitate obtinere. In cuius rei testimonium praesentias literas scribi et per notarium nostrum publicum subscribi ac sigilli nostri subappensionem iussimus et fecimus communiri. Actum et datum Vilnae die quartadecima mensis ianuarii, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quarto. Praesentibus ibidem venerabilibus et honorabilibus dominis Joanne de Domanow praeposito ecclesiae nostrae, cancellario, vicario in spiritualibus et officiali nostro, Jacobo Phalczowski⁹¹, canonico ecclesiae nostrae Vlnensis, tesararioque nostro, Nicolao de Łomza⁹² et Joanne Strzembosch⁹³ causarum curiae nostrae notarius, aliisque plurimis fidedignis testibus circa premissa.

Et me Nicolao Bartholomei de Łomza clerico Plocensis dioecesis, sacrae auctoritate Apostolica publico, et coram memorato illustrissimi principi domino Joanne ex ducibus Lithuanie Dei gratia episcopo Vlnensis, actorum scriba et notario, qui praemissis omnis et singulis dum sic ut praemittitur agerentur [*nieczytelne*] eaque omnia sacra vadi et audiui. Ideo praesentis erectionis prefatae ecclesiae literas, manu alterius notarius me [*zniszczenie*] aliis negotiis occupato fideliter scriptas confeci signoque et nomine meis solitis et consuetis unacum sigillo maioris memorati reverendi domini episcopi Vlnensis legitima appensione communiri in fideque praemisso videlicet me manu propria subscripsi.

⁹¹ Błędnie odnotowano jego imię, gdyż był to Jerzy Chwalczewski. Por. przyp.: 59.

⁹² Por. przyp.: 53.

⁹³ Por. przyp.: 60.